

Studija: Usaglašavanje staništa NATURA 2000 sa potencijalnim šumama visoke zaštitne vrijednosti (HCVF) na području planine Vranica

Nositelj projekta: Šumarski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Koordinator projekta: Prof. dr. Mersudin Avdibegović

Saradnici na projektu: Doc. dr. Dženan Bećirović

Mr. Bruno Marić

Mr. Amila Brajić

Projekat finansira: Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH

Datum: 08.01.2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. ANALIZA KARAKTERISTIKA POTENCIJALNIH NATURA 2000 STANIŠTA NA PODRUČJU PLANINE VRANICA	9
2.1. LISTA IDENTIFICIRANIH KRITERIJA ZA IZDVAJANJE NATURA 2000 STANIŠTA NA PODRUČJU VRANICE.....	9
3. ANALIZA KARAKTERISTIKA IZDVOJENIH ŠUMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA.....	18
3.1. LISTA IDENTIFICIRANIH KRITERIJA ZA IZDVAJANJE VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA	18
3.2. LISTA IDENTIFICIRANIH ŠUMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA	20
4. KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA KLJUČNIH AKTERA I NJIHOVIH STAVOVA PO PITANJU USAGLAŠAVANJA NATURA 2000 STANIŠTA SA ŠUMAMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA	26
5. KOMPARATIVNA ANALIZA I IDENTIFIKACIJA ATRIBUTA VISOKIH ZAŠTITNIH VRIJEDNOSTI NATURA 2000 STANIŠTA KAO OSNOVA ZA IZDVAJANJE HC VF ŠUMA NA PODRUČJU VRANICE	35
5.1. PROSTORNO I PLANSKO PREKLAPANJE IDENTIFIKOVANIH NATURA 2000 STANIŠTA SA ŠUMAMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA	36
6. PREPORUKE ZA IZDVAJANJE ŠUMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI U OKVIRU POTENCIJALNIH NATURA 2000 STANIŠTA	43
7. LITERATURA	47

LISTA SLIKA

Slika 1. Prikaz prostornog razmjesta stanišnih tipova na planini Vranici	11
--	----

LISTA TABELA

Tabela 1. Tipovi staništa identifikovani na području planine Vranica	12
Tabela 2. Izdvojene šume visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica.....	20
Tabela 3. Lista intervjuisanih interesnih grupa i njihove skraćenice	26
Tabela 4: Zbirni rezultati kvalitativnih istraživanja stavova interesnih grupa	27
Tabela 5: Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanja vezana za uključenost i ulogu u procesu identifikacije NATURA 2000 staništa i HCVF područja na planini Vranica	29
Tabela 6. Ocjena usaglašenosti principa NATURA 2000 i HCVF kada su u pitanju procesi identifikacije, atributi, mjere gospodarenja i upravljačka nadležnost.....	31

LISTA SHEMA

Shema 1. Proces identifikacije, izdvajanja, gospodarenja i monitoringa HCVF	19
Shema 2. Vizualizacija člana 6., stav 1.	32

LISTA MAPA

Mapa 1. Granice planine Vranica.....	36
Mapa 2. Granice šumskoprivrednog područja Fojničko	37
Mapa 3. HCVF 1a Spomenik prirode "Prokoško jezero"	37
Mapa 4. HCVF 1a Stanište klekovine bora (<i>Pinus mugo</i>)	37
Mapa 5. HCVF 1a Stanište zelene johe i tise (<i>Alnus viridis</i> i <i>Taxus baccata</i>).....	38
Mapa 6. HCVF 1a Sjemenske sastojine bukve i jele	38
Mapa 7. HCVF 1a Pojas šuma Nacionalnog spomenika "Kozograd"	38
Mapa 8. HCVF 1a Stanište velikog tetrijeba (<i>Tetrao urogallus</i> L.)	38
Mapa 9. HCVF 4a Izvorište "Bježanija"	38
Mapa 10. HCVF 4b Pojas šuma važnih za kontrolu erozije	38
Mapa 11. HCVF 6 Stari grad "Kašteli"	39
Mapa 12. 9110-Acidofilne bukove šume	39
Mapa 13. 9410-Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa.....	39
Mapa 14. 6210-Suhi kontinentalni travnjaci na krečnjaku	40
Mapa 15. 4070-Klekovina bora krivulja	40
Mapa 16. 4030-Evropske suhe vrištine	40

LISTA SKRAĆENICA

HCVF – Šume visoke zaštitne vrijednosti (engl. High Conservation Value Forests)

HCV – Visoke zaštitne vrijednosti (engl. High Conservation Value)

ŠPD – Šumsko privredno društvo

BiH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija Bosni i Hercegovine

SBK/KSB – Srednjobosanski kanton/Kanton Središnja Bosna

GJ – Gospodarska jedinica

km² – Kilometar kvadratni

% – Procent

NVO – Nevladine organizacije

EU – Evropska Unija

SPA – Special Protection Areas

SAC – Special Areas of Conservation

ha – Hektar

FSC – Forest Stewardship Council

IUCN – International Union for Conservation of nature

d.o.o. – Društvo ograničene odgovornosti

ŠPD – Šumskoprivredno društvo

m. n. v. – Metara nadmorske visine

VU – Vulnerable

EN – Endangered

CR – Critically endangered

CITES – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

EEC – European Economic Community

1. UVOD

Kao potencijalni kandidat u procesu pridruživanja, Bosna i Hercegovina treba iskazati spremnost za preuzimanje i implementaciju obaveza koje članstvo u Evropskoj Uniji zahtijeva. Jedna od tih obaveza je provođenje odredbi Direktiva koje se odnose na zaštitu prirode, a iz kojih proizilazi ekološka mreža NATURA 2000. Dosadašnja iskustva su pokazala da je implementacija ove ekološke mreže obilježena mnogobrojnim izazovima, među kojima je i njena operacionalizacija i institucionalizacija. Rješavanje institucionalnih izazova putem jačanja koordinacije i stvaranja saradnje između sektora zaštite prirode i šumarstva se nameće kao jedno od mogućih rješenja. Provođenjem projekta "Usaglašavanje staništa NATURA 2000 sa potencijalnim šumama visoke zaštitne vrijednosti (HCVF) na području planine Vranica" se nastojalo doprinijeti naučnom razumijevanju koncepta primjene odgovarajućeg miksa instrumenata šumarske politike, kroz identifikaciju i analizu pretpostavki za usaglašavanje šumskih staništa u okviru NATURA 2000 na području planine Vranice, sa područjima šuma visoke zaštitne vrijednosti.

Područje Vranice je u smislu očuvanja izuzetno značajno zbog svojih pedoloških, klimatskih, hidrografskih, geološko-petrografskih karakteristika, jedinstvenih pejzaža, očuvanih šuma i vodotoka, te bogatstva biljnih i životinjskih vrsta. Vranica je jedno od 122 područja koja su u okviru projekta NATURA 2000 u BiH predložena kao veoma značajna za očuvanje biološke raznolikosti zbog činjenice da obiluje velikim brojem stanišnih tipova i vrsta koje se smatraju ugroženima prema Bernskoj konvenciji, Direktivi o pticama i Direktivi o staništima Evropske unije, a u skladu sa članom 58. Zakona o zaštiti prirode (Sl. novine FBiH, broj 66/13). Planina Vranica se rasprostire na teritoriji više opština, koje pripadaju Srednjobosanskom kantonu. U okviru ovog područja nalazi se i zaštićeno područje Spomenik prirode "Prokoško jezero", površine od oko 2 km². S obzirom na iznimno atraktivne prirodne i pejzažne vrijednosti, područje jezerske kotline je u nekoliko zadnjih decenija pod antropogenim pritiskom, posebno sa aspekta izgradnje i kontinuiranog proširivanja vikend naselja Prokos. U poređenju sa ostalim predloženim područjima u okviru NATURA 2000 u BiH, područje Vranice je manje istraženo, što ukazuje na potrebu uključenja drugih elemenata i sektora u cilju očuvanja i poboljšanja identificiranih vrijednosti. S obzirom da na ovom području šumski ekosistemi zahvataju najznačajniji dio ukupne površine (87,2%), neophodno je uključiti šumarske stručnjake radi poboljšanja pozitivnog učinka koncepta NATURA 2000 u šumskim staništima, povezujući isti sa konceptom šuma visoke zaštitne vrijednosti. Ovim šumskim kompleksima koji su u državnom vlasništvu gospodari ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf, preko sljedećih područnih jedinica: Šumarija Fojnica, Šumarija Gornji Vakuf – Uskoplje i Šumarija Novi Travnik. S obzirom da su najrazvijeniji i najočuvaniji kompleksi šumskih fitocenoza, koji zahvataju sjeverni dio planinskog masiva Vranice, predstavljeni zajednicama planinske bukve i njenih asocijacija sa smrčom i jelom, ovo područje je od izuzetnog značaja kako sa privrednog tako i sa aspekta očuvanja prirode. Održivo gospodarenje šumskim resursima, osim eksploatacije drvne mase, uključuje i obaveznu zaštitu šuma. Koncept održivog gospodarenja šumskim resursima, čiji se principi zasnivaju na premisi da šume sa svojim okolišnim, sociološkim, kulturološkim i ekonomskim funkcijama, predstavljaju bitan faktor za razvoj društva, postao je ideja vodilja pri kreiranju različitih regulatornih, ekonomskih i informativnih instrumenata šumarske politike. Jedan od takvih instrumenata je certificiranje gospodarenja šumskim resursima. Certificiranje gospodarenja šumskim resursima podrazumijeva zadovoljavanje određenih, unaprijed definiranih standarda održivog gospodarenja, gdje je identifikacija i pravilno gospodarenje šumama visoke zaštitne vrijednosti jedan od osnovnih zahtjeva. Kao i mnoga preduzeća u BiH, ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf su dobile FSC sertifikat za održivog gospodarenje šumama za šumskoprivredno područje Fojničko koje se prostire na području općina: Fojnica, Kreševo i Kiseljak.

Projekat "Usaglašavanje staništa NATURA 2000 sa potencijalnim šumama visoke zaštitne vrijednosti (HCVF) na području planine Vranica" finansiran od strane Fonda za zaštitu okoliša FBiH je trajao 8 mjeseci, od 08.05.2018. godine do 08.01.2019. godine, a njegov osnovni cilj je bila identifikacija i analiza pretpostavki za usaglašavanje predloženih šumskih staništa NATURA 2000 na području planine Vranice sa potencijalnim područjima šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF). Tokom implementacijskog perioda realizirane su sljedeće planirane aktivnosti: A1. Analiza karakteristika potencijalnih NATURA 2000 staništa na području planine Vranica, A2. Analiza karakteristika izdvojenih šuma visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica, A3. Komparativna analiza i identifikacija atributa visokih zaštitnih vrijednosti NATURA 2000 staništa kao osnova za izdvajanje HCVF šuma na području Vranice, i A4. Kreiranje preporuka za izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti u okviru potencijalnih NATURA 2000 staništa. Ostvareni su svi zadani ciljevi projekta, odnosno izvršena je identifikacija i analiza pretpostavki za usaglašavanje predloženih šumskih staništa NATURA 2000 na području planine Vranice sa potencijalnim područjima šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF). Također ostvareni su i definisani specifični ciljevi, odnosno izvršena je komparativna analizu kriterija za odabir NATURA 2000 staništa i kriterija za odabir HCVF šuma na području planine Vranice, čime je utvrđeno do kojeg stepena i u kojim dijelovima su ova dva koncepta komplementarna. Dalje, kreiran je set atributa visokih zaštitnih vrijednosti NATURA 2000 šumskih staništa za izdvajanje HCVF šuma koji može predstavljati osnovu za izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti, što u konačnici može stvoriti pretpostavke za dobivanje pravno-institucionalne zaštite NATURA 2000 šumskih staništa. Na kraju, date su preporuke za izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti u okviru potencijalnih NATURA 2000 staništa, kao mjera očuvanja i unaprjeđenje stanja prirodnih vrijednosti koje se i održivo koriste. Tokom implementacije ovog projekta, uvažavajući unaprijed definisane indikatore mjerljivosti projekta, postignuti su svi očekivani rezultati. Kada su u pitanju aktivnosti A1. Analiza karakteristika potencijalnih NATURA 2000 staništa na području planine Vranica i A2. Analiza karakteristika izdvojenih šuma visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica koje su predstavljale inicijalne korake u implementaciji projekta, ostvareno je sljedeće: kreirana je lista identificiranih potencijalnih NATURA 2000 staništa na području Vranice, definisana je lista identificiranih kriterija za izdvajanje NATURA 2000 staništa na području Vranice, kreirana je lista identificiranih šuma visoke zaštitne vrijednosti na području Vranice, definisana je lista identificiranih kriterija za izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti na području Vranice, provedeni su *in-depth* intervjui sa interesnim grupama, pripremljena je analiza participatornog učešća u procesu identifikacije potencijalna NATURA 2000 staništa i analiza participatornog učešća u procesu identifikacije HCVF na području planine Vranice. Provođenjem kvalitativnih istraživanja, dobiveni su podaci o stepenu uključenosti interesnih i pogođenih grupa u procesima identifikacije i izdvajanja ovih područja, što je doprinijelo u ostvarivanju operativnog cilja 4.1.12: Jačanje ekološke svijesti - Strategija zaštite okoliša FBiH 2008-2018., te nacionalnog cilja Strategije i akcionog plana za zaštitu biološke raznolikosti BiH za period 2015 -2020. - 1. Do 2020. godine – povećati nivo javne svijesti u oblasti zaštite biološke raznolikosti. Uspješnost implementacije mjera koje se odnose na zaštitu prirode podrazumijeva programe edukacije i informiranosti s ciljem pobuđivanja i jačanja ekološke svijesti kao sociološkog fenomena, što doprinosi razvoju adekvatnijeg sistema pojedinačne i društvene odgovornosti. Operativni cilj koji se odnosi na Jačanje ekološke svijesti je dugoročan proces, a njegova realizacija je moguća kroz implementaciju definisanih mjera. Rezultati ovog projekta su doprinijeli realizaciju neki od tih mjera među kojima su: 4.1.12.5 Viši stepen demokratizacije u sistemu donošenja odluka o zaštiti i upotrebi prirodnih resursa, kroz naglašenije uključivanje predstavnika lokalnih zajednica, i 4.1.12.8 Razvoj takvih instrumentarija koji će omogućiti saradnju pravnih i fizičkih lica i drugih organizacija u sprečavanju aktivnosti koje mogu ugroziti ili oštetiti prirodu, ublažavanje štete, eliminiranje posljedica štete, obnova oštećene prirode i

dovođenje u stanje u kojem je bila prije pojave štete. U okviru aktivnosti A3. Komparativna analiza i identifikacija atributa visokih zaštitnih vrijednosti NATURA 2000 staništa kao osnova za izdvajanje HC VF šuma na području Vranice je pripremljena komparativna analiza kriterija za izdvajanje HC VF i NATURA 2000 na području Vranice, i kreiran je set atributa za izdvajanje HC VF šuma u potencijalnim NATURA 2000 staništima na području Vranice. Kroz proces implementacije ovog projekta, uz uvažavanje principa odgovornosti i otvorene komunikacije svih učesnika, evaluirani su svi kriteriji za odabir NATURA 2000 staništa i HC VF šuma na području Vranice, te je urađena komparativna analiza o međusobnoj kompatibilnosti istih. Ovim se doprinijelo ostvarivanju operativnog cilja 4.2.1: Uspostava intersektorskog pristupa u upravljanju biodiverzitetom i geodiverzitetom FBiH - Strategije zaštite okoliša FBiH 2008-2018. U obrazloženju operativnog cilja navodi se da postojeće ustrojstvo državne uprave na entitetskom nivou ne pruža dovoljnu konzistentnost u funkcionalnoj povezanosti kako unutar pojedinih sektora, tako i u okviru samog sektora, zbog čega su i razvijene određene mjere, a rezultati projekta su doprinijeli ostvarenju mjera 4.2.1.1 Razvoj uputstava za korištenje bioloških, geoloških, šumskih, vodnih i ostalih prirodnih resursa u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode, Direktivom o staništima i Direktivom o očuvanju divljih ptica, 4.2.1.3 Uspostava boljeg protoka informacija između relevantnih ministarstava i njihovih pojedinih sektora, 4.2.1.5 Razvoj i donošenje intersektorskih dokumenata kojima će se: "interesi očuvanja prirode uzeti u obzir pri utvrđivanju strategije ekonomskog razvoja i dokumenata prostornog uređenja" i 4.2.1.6 Promocija principa: "Svako korištenje prirode i njeno opterećenje vršiti na način koji najmanje zagađuje ili oštećuje prirodu". S obzirom da koncept NATURA 2000 i HC VF imaju u konačnici isti cilj, a to je očuvanje i unapređenje identificiranih atributa, te da se ova mjesta geografski preklapaju na području planine Vranica, kao završna faza projekta kreirane su preporuke za izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti u okviru potencijalnih NATURA 2000 staništa. Ovim se promovisao multidisciplinarni i multisektorski pristup čime bi se olakšao postupak izdvajanje nekih kategorija HC VF šuma, kao i identifikacija novih potencijalnih NATURA 2000 šumskih staništa u okviru šumskog područja. Kreirane preporuke predstavljaju građu i doprinos za buduću identifikaciju šuma visoke zaštitne vrijednosti, što pomaže u ostvarenju operativnog cilja Strategije zaštite okoliša FBiH 2008-2018 - 2.1.3: Uspostava međusektorske saradnje i saradnje ministarstava koja se bave segmentima okoliša sa Vladinim Federalnim zavodima i upravama, te nacionalnog cilja Strategije i akcionog plana za zaštitu biološke raznolikosti BiH za period 2015 -2020. - 7. Do 2020. godine – certificirati sve državne šume u BiH. Formalni institucionalni oblici saradnje među resornim federalnim i kantonalnim ministarstvima su skromni, što onemogućava sinhronizirano djelovanje kod izrade i realizacije strateških i planskih dokumenta čiji su donosioci pojedina ministarstva, ali je za njihovu realizaciju neophodna podrška i drugih resornih ministarstava. Također se javljaju i konflikti interesa među sektorima koji imaju utjecaja na prirodne resurse, jer mehanizmi koji osiguravaju razmjenu podataka i informacija, međusobnu koordinaciju i konsultacije između relevantnih institucija nisu adekvatni zbog čega je u velikoj mjeri umanjena efikasnost zaštite pojedinih prirodnih dobara. Imajući ovo u vidu, realizacija ovog projekta se bazirala na naglašavanju i potenciranju horizontalne i vertikalne saradnje između svih aktera uključenih u procese zaštite prirode. Kao krajnji rezultat aktivnosti projekta i njegove vidljivosti urađena je i ova Studija u kojoj su detaljno prikazani i obrazloženi rezultati projekta. Pored toga su prezentovani preliminarne rezultata projekta na međunarodnom naučnom skupu. Ovim se doprinijelo realizaciji nacionalnog cilja Strategije i akcionog plana za zaštitu biološke raznolikosti BiH za period 2015-2020. 19. Do 2020. godine - ojačati ulogu naučnoistraživačkih i stručnih institucija, te NVO sektora i medija, uključujući unapređenje naučnih tehnologija. Studija je namijenjena svim akterima direktno ili indirektno povezanim s postupkom izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti kao što su kantonalna preduzeća za gospodarenje šumama, javna šumarska administracija, resorna ministarstva, kao i akterima uključenim u

proces identifikacije NATURA 2000 staništa, javnim preduzećima za upravljanje zaštićenih područja, relevantnim naučnim stručnjacima, lokalnoj zajednici i zainteresiranim nevladinim organizacijama. Također, Studija se može koristiti u svrhu informiranja javnosti, kao i svih koje zanima postupak izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti u okviru NATURA 2000 šumskih staništa. Uz to, Studija sadrži preporuke o tome kako prepoznati i izdvojiti NATURA 2000 šumska staništa kao šume visoke zaštitne vrijednosti. Može biti korisna svima koji imaju namjeru provesti zahvat izdvajanja ovih područja, kako kod početnih razmatranja izdvajanja NATURA 2000 staništa kao šume visoke zaštitne vrijednosti, tako i kod mogućih izmjena već postojećih izdvojenih područja.

2. ANALIZA KARAKTERISTIKA POTENCIJALNIH NATURA 2000 STANIŠTA NA PODRUČJU PLANINE VRANICA

2.1. LISTA IDENTIFICIRANIH KRITERIJA ZA IZDVAJANJE NATURA 2000 STANIŠTA NA PODRUČJU VRANICE

Direktiva o pticama i Direktiva o staništima čine okvir EU zakonodavstva u zaštiti prirode, zajedno postavljajući standard očuvanja prirode za sve države članice EU-a, bez mogućnosti odstupanja. Njihova implementacija odvija se kroz uspostavljanje ekološke mreže NATURA 2000. U skladu sa Direktivom o pticama, države članice proglašavaju područja posebne zaštite (engl. Special Protection Areas - SPA) za ptice. S druge strane Direktiva o staništima pokriva sve ostale europske vrste i stanišne tipove za koje su države članice obavezne odrediti posebna područja očuvanja (engl. Special Areas of Conservation - SAC). Procent teritorija kojeg države trebaju uključiti u mrežu nije propisan, već proizlazi iz stručnoga vrednovanja kao rezultat prostornog preklapanja svih područja izdvojenih za svaku pojedinu vrstu i stanišni tip.

Cilj Direktive o staništima i Direktive o pticama je održati ili poboljšati stanje očuvanosti vrsta i staništa od europskog značaja navedenih u dodacima direktiva. To su stanišni tipovi i vrste za koje je zaključeno da ih je na nivou EU potrebno posebno zaštititi i očuvati zbog ekoloških vrijednosti, ugroženosti, rijetкости, osjetljivosti ili endemizma. Zemlje članice, s obzirom na zastupljenost vrsta i staništa određenih direktivama na svom teritoriju, doprinose mreži NATURA 2000 izdvajanjem najvažnijih područja za te vrste i staništa. U skladu sa pravnim okvirom Vlada Federacije BiH je donijela 2011. godine Uredbu o programu NATURA 2000 – zaštićena područja u Europi ("Službene novine Federacije BiH", broj: 43/11 od 18.07.2011.). Zakonski osnov za donošenje Uredbe sadržan je u odredbi člana 33. stav 1. Zakona o zaštiti prirode ("Službene novine Federacije BiH", br. 33/03). Uredbom su doneseni stručni kriteriji za ocjenjivanje područja za pojedinačne tipove staništa i pojedinačne vrste u okviru NATURA 2000 područja čije je očuvanje u interesu EU. Stručni kriteriji se odnose na tipove staništa na području Federacije BiH koji su navedeni kao tipovi staništa od interesa EU, staništa biljnih vrsta na području Federacije BiH koje su navedene kao vrste čije je očuvanje od interesa EU, i staništa vrsta ptica i drugih životinjskih vrsta na području Federacije BiH koje su navedene kao vrste čije je očuvanje od interesa EU.

Propisani stručni kriteriji za utvrđivanje tipova staništa su:

A. kriteriji za utvrđivanje područja za zaštitu tipa staništa

- a) stepen zastupljenosti tipova staništa od interesa na području EU;
- b) površina-tipova staništa od interesa, na području EU u odnosu na cjelokupnu površinu datog staništa na području države;
- c) stepen očuvanosti strukture i funkcija staništa i mogućnosti za njihovu obnovu;
- d) globalna ocjena vrijednosti područja za zaštitu tipa staništa.

B. kriteriji za utvrđivanje područja za zaštitu staništa vrsta

- a) veličina i gustina populacije vrste na području, u odnosu na populaciju na teritoriji države, a za ptice u odnosu na populaciju na teritoriji EU;
- b) stepen očuvanosti komponenti staništa, važnih za vrste i mogućnost obnove i poboljšanja stanja;
- c) stepen izoliranosti populacija vrste u odnosu na njeno prirodno rasprostranjenje
- d) globalna ocjena područja za očuvanje vrste.

Ovi kriteriji se uspostavljaju na osnovu praćenja stanja biljnih i životinjskih vrsta i tipova staništa u skladu sa kriterijima propisanim Direktivom o staništima i Direktivom o pticama. EU direktive propisuju da se kod odabira područja za mrežu NATURA 2000 trebaju koristiti isključivo stručni kriteriji, ne uzimajući u obzir društveno-ekonomsku problematiku. Imajući u vidu da se u tim područjima potiče suživot čovjeka i prirode, te da se kod upravljanja ovim

područjima treba uzeti u obzir interes i dobrobit ljudi koji u njima žive ovo može djelovati kontradiktorno. Međutim, postupak izdvajanja područja se odvija na način da se prvo odaberu područja koja su najvrjednija za ugrožene vrste i staništa, uključe se u ekološku mrežu, a potom se osiguraju što skladniji razvoj ljudskih djelatnosti kroz mehanizme upravljanja područjem i ocjenjivanja prihvatljivosti pojedinih planova i zahvata na ekološku mrežu NATURA 2000. Ove mehanizme propisuje član 6. Direktive o staništima, a jednako se primjenjuju i na područja važna za ptice. U članu stoji da je za sve planove (planove upravljanja prirodnim dobrima, prostorne planove, strateške dokumente), kao i za sve pojedinačne zahvate za koje nije moguće sa sigurnošću isključiti negativan utjecaj na ciljne vrste i staništa te na cjelovitost područja ekološke mreže, obavezno provesti postupak ocjene prihvatljivosti. Nije važno je li zahvat smješten u samom području ili izvan njega, bitno je sagledati njegov mogući uticaj. Pored ovoga, u članu se još navodi da se za posebna područja očuvanja utvrđuju potrebne mjere za očuvanje, koje prema potrebi uključuju odgovarajuće planove upravljanja, posebno priređene za ta područja ili integrirane u druge razvojne planove, te odgovarajuće zakonske, administrativne ili ugovorne mjere koje odgovaraju ekološkim zahtjevima prirodnih stanišnih tipova iz Priloga I. i vrstama iz Priloga II. koji su prisutni na tim područjima.

Direktiva o pticama se odnosi na očuvanje svih vrsta divljih ptica koje se prirodno nastanjuju na europskom državnom području država članica, a primjenjuje se na ptice, njihova jaja, gnijezda i staništa. Vrste ptica navedene u Prilogu I. Direktive predmet su posebnih mjera očuvanja koje se odnose na njihova staništa, kako bi se osiguralo njihovo preživljavanje i razmnožavanje na njihovom području raširenosti. S tim u vezi, uzimaju se u obzir

- a) vrste u opasnosti od izumiranja;
- b) vrste osjetljive na određene promjene u njihovim staništima;
- c) vrste koje se smatraju rijetkima zbog male populacije ili ograničene lokalne raširenosti;
- d) druge vrste koje zahtijevaju posebnu pažnju zbog posebne prirode njihovih staništa.

Trendovi i promjene populacijskih nivoa uzimaju se u obzir kao podloga za ocjenjivanje.

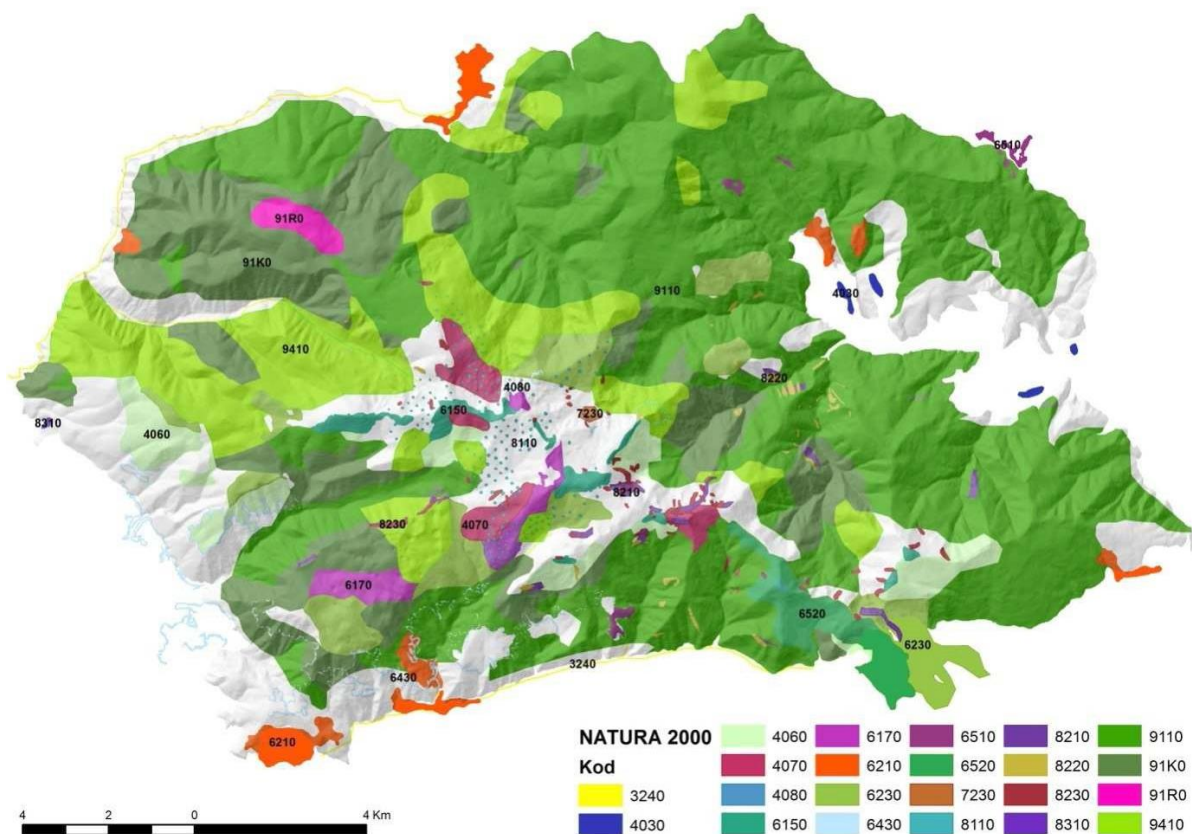
Kada je u pitanju Direktiva o staništima, kriteriji za odabir područja pogodnih za određivanje kao područja od značaja za zajednicu i određenih kao posebna područja očuvanja su specificirani u Prilogu 3. kroz dvije faze. U fazi 1 se vrši procjena na nacionalnom nivou relativnog značaja područja za svaki prirodni stanišni tip iz Priloga I za svaku vrstu iz Priloga II (uključujući prioritetne prirodne stanišne tipove i prioritetne vrste). Kriteriji procjene područja za određen prirodni stanišni tip iz Priloga I su stepen reprezentativnosti stanišnog tipa na području, površina područja pokrivena prirodnim stanišnim tipom u odnosu na ukupnu površinu pokrivenu tim prirodnim stanišnim tipom na nacionalnom teritoriju, stepen očuvanosti strukture i funkcija dotičnog prirodnog stanišnog tipa te mogućnosti obnove i globalna procjena vrijednosti područja za očuvanje dotičnog prirodnog stanišnog tipa.

Kriteriji za procjenu područja za određenu vrstu iz Priloga II su veličina i gustoća populacije vrsta koje su prisutne na području u odnosu na populacije prisutne na nacionalnom teritoriju, stepen očuvanosti stanišnih obilježja koja su značajna za dotične vrste i mogućnosti obnove, stepen izoliranosti populacije koja je prisutna na području u odnosu na prirodnu rasprostranjenost vrsta i globalna procjena vrijednosti područja za očuvanje dotične vrste. Na temelju tih kriterija, države članice klasificiraju područja koje predlažu u nacionalan popis područja pogodnih za određivanje kao područja od značaja za EU, u skladu sa njihovoj relativnoj vrijednosti za očuvanje svakog prirodnog stanišnog tipa iz Priloga I. ili svake vrste iz Priloga II. Nacionalni popis navodi područja koji sadrže prioritetne prirodne stanišne tipove i prioritetne vrste, a koje su države članice odabrale na osnovu gore navedenih kriterija. U fazi 2 se vrši procjena područja uključenih na nacionalne popise u smislu značaja za zajednicu. Sva područja koje su odredile države članice u fazi 1, a koja sadrže prioritetne prirodne stanišne tipove i/ili vrsta smatraju se područjima od značaja za zajednicu. Procjena značaja ostalih područja na popisima država članica za EU, to jest njihov doprinos održavanju ili ponovnoj

uspostavi povoljnog stanja očuvanosti prirodnog staništa iz Priloga I. ili vrste iz Priloga II. i/ili koherentnosti mreže NATURA 2000 uzima u obzir sljedeće kriterije: relativnu vrijednost područja na nacionalnom nivou, geografski smještaj područja u odnosu na migratorne rute vrsta iz Priloga II, te da li on pripada neprekinutom ekosistemu smještenom s obe strane jedne ili više unutarnjih granica EU, ukupna površina područja, broj prirodnih stanišnih tipova iz Priloga I. i vrsta iz Priloga II. prisutnih na području, globalnu ekološku vrijednost područja za dotične biogeografske regije i/ili za cijelo područje iz člana 2. Direktive, u pogledu karakterističnog ili jedinstvenog izgleda njegovih obilježja i načina na koji su povezani.

2.2. LISTA IDENTIFICIRANIH POTENCIJALNIH NATURA 2000 STANIŠTA NA PODRUČJU VRANICE

Na planini Vranici, odnosno područjima koja se protežu na opštinama Fojnica, Kreševo i Kiseljak je utvrđeno prostorno prisustvo 22 tipa staništa sa spiska na Prilogu II Direktive o staništima (Slika 1.), sa ukupnom površinom NATURA 2000 stanišnih tipova u iznosu od 25.158 ha, odnosno oko 5% od ukupne površinske zastupljenosti svih stanišnih tipova u Bosni i Hercegovini (Federalno ministarstvo okoliša i turizma, 2014b).

Slika 1. Prikaz prostornog razmještaja stanišnih tipova na planini Vranici

Tipovi staništa identifikovani na području planine Vranica su navedeni u Tabeli 1 zajedno sa njihovim osnovnim karakteristikama i površinom koju zauzimaju.

Tabela 1. Tipovi staništa identifikovani na području planine Vranica

KOD	Stanišni tip EUR 28	Zajednica	Površina (ha)	Površina (%)
1. 3240	Obale planinskih rijeka obrasle zajednicama sa <i>Salix eleagnos</i>	<i>Salicetum incanae</i>	85,55	14,19
Stanište je ugroženo jer je kao pionirska zajednica sindinamski povezana sa zajednicom sive johe, te poboljšanjem edafskih uvjeta može preći u zajednicu sive johe <i>Alnetum incanae</i>. Ovo stanište je u BiH predstavljeno zajednicom <i>Salicetum incanae</i> Fukarek 1969. Karakteristične vrste: <i>Salix incana</i>, <i>Salix purpurea</i>, <i>Mentha aquatica</i>, <i>Polygonum lapatifolium</i>, <i>Solanum dulcamara</i>, <i>Tussilago farfara</i>, <i>Agrostis stolonifera</i>, <i>Lythrum salicaria</i>, <i>Parietaria officinalis</i>, <i>Ranunculus repens</i>.				
2. 4030	Evropske suhe vrištine	<i>Calluno-Festucion capillatae</i>	31,03	2,41
U BiH uslovima vrištine pripadaju svezi <i>Calluno-Festucion capillatae</i> (Horvat 1959), u kojima se skoro nikada ne javlja borovnica (<i>Vaccinium myrtillus</i>), a kao glavni edifikator pojavljuje se vrijes (<i>Calluna vulgaris</i>). Pod uticajem čovjeka, uglavnom kao rezultat krčenja ili paljenja, mogu biti proširene na nešto veće površine. Razvijaju se na nekarbonatnim supstratima i kiselim zemljištima, a na karbonatima se pojavljuju isključivo na specifičnim lokacijama sa dubljim zemljištem, na kojima je uticaj ove podloge ograničen i neznatan. Sve suhe vrištine predstavljaju dio sukcesije iskrčenih livada prema šumskim ekosistemima. Reprezentativne vrištine i bujadišta treba štititi ispašom, kosidbom ili kontroliranim paljenjem. Karakteristične vrste: <i>Calluna vulgaris</i>, <i>Genista germanica</i>, <i>Genista pilosa</i>, <i>Pteridium aquilinum</i>.				
3. 4060	Planinske i borealne vrištine	<i>Vaccinion uliginosi</i>	879,60	15,51
U BiH uslovima subalpijske vrištine pripadaju svezi <i>Rhododendro-Vaccinion</i> Braun-Blanquet (1926) 1948. Najčešće se razvijaju u pojasu bora krivulja, rjeđe subalpijskih bukovih ili smrčevih šuma, koji su za potrebe stočarenja pretvoreni u prostrane pašnjake, te prepušteni zarastanju. Planinske i borealne vrištine predstavljaju sastojine niskih, kržljivih i pleglih grmova subalpijskog i alpijskog pojasa evroazijskih planina. Odlikuju se veoma gustim pokrovom nekih od karakterističnih vrsta, najčešće do 50 cm visine. Nastaju obično kao posljedica prestanka ispaše na subalpijskim travnjacima i predstavljaju sukcesivne prelaze prema klekovini krivulja ili vegetaciji subalpijskih šuma. Ova staništa na planini Vranici su ugrožena zbog prekomjerne ispaše. Tipovi ovog staništa sa borovnicom su pod vrlo snažnim antropogenim uticajem. Karakteristične vrste: <i>Juniperus communis</i> ssp. <i>alpina</i>, <i>Arctostaphylos uva-ursi</i>, <i>Vaccinium myrtillus</i>, <i>Vaccinium vitis-idaea</i>, <i>Genista radiata</i>, <i>Juniperus sabina</i>.				
4. 4070	Klekovina bora krivulja	<i>Pinion mugi</i>	342,45	8,18
Sastojine bora krivulja imaju vrlo značajnu ulogu u sprječavanju erozije i karstifikacije, te lavina i bujica. Zajednice sa borom krivuljem pripadaju svezi <i>Pinion mugo</i> Pawlowski 1928, koje se razvijaju „na granici tako dvaju značajnih svjetova – šumskog i planinskog, gdje se utisnula ova polegla šuma, koja po svom obliku i sastavu odaje da su uslovi za život drveća dosegli svoju krajnju granicu“. Karakteristične vrste: <i>Pinus mugo</i>, <i>Rhododendron hirsutum</i>, <i>Sorbus aucuparia</i> var. <i>glabrata</i>, <i>S. chamaemespilus</i>, <i>Lonicera barbasiana</i>, <i>Rosa pendulina</i>, <i>Vaccinium vitis-idaea</i>, <i>Arctostaphylos uvaursi</i>.				

KOD	Stanišni tip EUR 28	Zajednica	Površina (ha)	Površina (%)
5. 4080	Subalpinski niski šibljaci žbunastih vrba	<i>Erico-Pinion mugho</i>	1,12	52,53
Subarktičke i boreo-alpinske formacije vrba zastupljene su sa dva paleo-botanička podtipa: dinarski i balkanski vrbovi šibljaci. Razvijeni su iznad 1700, na oblicima kraško-glacijalnog reljefa, pretežno na jedrim krečnjacima, ponekad morenskim naslagama i oko izvorčica i curaka. Dugo ležanje snijega na ovim staništima prekida kratko ljeto, koje ovdje ima neki faktor dodatnog hlađenja: edafsku vlagu, osojni položaj ili hladne vjetrove. Karakteristične vrste: <i>Salix appendiculata</i> (= <i>S. grandifolia</i>), <i>S. waldsteiniana</i>, <i>S. silesiaca</i>, <i>Juniperus nana</i>, <i>Ribes petraeum</i>, <i>Berberis croatica</i>, <i>Sorbus aucuparia</i>, <i>Athyrium disentifolium</i>, <i>Polytrichum commune</i>.				
6. 6150	Silikatni alpijski i borealni travnjaci	<i>Seslerion comosae</i>	267,70	100,00
Stanište obuhvata alpsko-borealne formacije, uključujući i snježnike, na višim položajima visokih silikatnih evropskih planina. To su vrlo niski travnjaci sa dominacijom travolikih monokotila: <i>Juncus trifidus</i> i <i>Carex</i> sp., te više vrsta mahovina i lišajeva. Ovi karakteristični travnjaci u BiH su izuzetno rijetki i reliktnog karaktera. Potrebne uslove za opstanak nalaze samo u najvišim dijelovima naših silikatnih planina, čiji najviši vrhovi, nažalost, nisu dovoljno visoki, da bi ova vegetacija dostigla svoj optimalni razvoj. Njihovu specifičnost i važnost dokazuje činjenica da pripadaju endemičnim svezama: <i>Seslerion comosae</i> Horvat 1935 (silikatne rudine) i <i>Ranunculion crenati</i> Lakušić 1966 (silikatni snježnici), u okviru kojih je opisano nekoliko različitih asocijacija. Sve one se razvijaju na izuzetno plitkom zemljištu tipa rankera, uglavnom na dosta strmim padinama, sa čestim probojima matičnog supstrata na površinu. Stanište nije izloženo nikakvim pritiscima, stabilno je i nije ugroženo. Karakteristične vrste: <i>Juncus trifidus</i>, <i>Carex curvula</i>, <i>Ranunculus crenatus</i>, <i>Gnaphalium supinum</i>, <i>Phyteuma confusum</i>, <i>Jacobaea abrotanifolia</i> ssp. <i>carpathica</i> (= <i>Senecio carpathicus</i>)				
7. 6170	Alpijski i subalpijski travnjaci na krečnjaku	<i>Seslerion tenuifoliae</i>	285,48	0,22
Stanište obuhvata veoma raznolike travnjake alpijskog i subalpijskog pojasa, koji obuhvata više sveza klase <i>Elyno-Seslerietea</i> Braun-Blanquet 1948. Alpijski travnjaci predstavljaju klimaks iznad gornje šumske granice, dok su subalpijski sekundarni i prestankom sezonskog stočarenja prepušteni zarastanju. I jedni i drugi se razvijaju uglavnom na plitkim, bazičnim zemljištima, najčešće na krečnjaku. Antropogeni uticaj je neznan. Karakteristične vrste: <i>Dryas octopetala</i>, <i>Alchemilla hoppeana</i>, <i>Aster alpinus</i>, <i>Anthyllis vulneraria</i>, <i>Helianthemum nummularium</i> ssp. <i>grandiflorum</i>, <i>Phyteuma orbiculare</i>, <i>Astrantia major</i>, <i>Polygala alpestris</i>, <i>Elyna myosuroides</i>.				
8. 6210	Suhi kontinentalni travnjaci na krečnjaku (*važna staništa orhideja)	<i>Abieto-Fagetion moesiaca</i>	474,68	1,41
Ovaj tip staništa uključuje široki rang livadskih zajednica koje se generalno nalaze unutar klase <i>Festuco-Brometea</i> Br.-Bl. et Tüxen 1943, odnosno unutar dva reda unutar ove klase: stepski ili subkontinentalni travnjaci reda <i>Festucetalia valesiaca</i> Br.-Bl. et Tüxen 1943 i travnjaci u submediteranskom području <i>Brometalia erecti</i> (W Koch) Br.-Bl. 1936 ili <i>Festuco-Brometalia</i> Br.-Bl. et Tüxen 1943. U ovom drugom slučaju postoje dvije sveze <i>Xerobromion erecti</i> (Br.-Bl. et Moor) Moravec 1967 i <i>Mesobromion</i> (Br.-Bl. et Moor) Oberdorfer 1957, te sveze <i>Koelerio-Phleion phleoidis</i> Korneck 1974, koje nastaju intenzivnom ispašom ili kosidbom. Ovi posljednji su većinom bogati orhidejama i podložni su kolonizaciji šibova. Značajna staništa orhideja se odlikuju prisustvom velikog broja vrsta orhideja i značajnom				

KOD	Stanišni tip EUR 28	Zajednica	Površina (ha)	Površina (%)
populacijom barem jedne vrste orhideje koja je rijetka ili ugrožena, te velikim brojem rijetkih i vrlo rijetkih vrsta orhideja. Ako su za konkretna staništa bogata orhidejama, onda pripadaju prioritetnom tipu (*). Ova staništa nalaze optimum na izraženijim nagibima terena, južnim ekspozicijama i ocjeditijim tlima u brdskom i montanom pojasu. Geološku podlogu na staništima zajednica ovog reda čine krečnjaci, dolomiti, dolomitisani krečnjaci, silikati, i sl., dok su tla uglavnom kalkomelanosoli, kalkokambisoli, ilimerizovana tla, itd., čija pH vrijednost varira između 6.5 i 7.5. Karakteristične vrste: <i>Orchis morio</i>, <i>Orchis mascula</i>, <i>Polygala comosa</i>, <i>Primula veris</i>, <i>Sanguisorba minor</i>, <i>Scabiosa columbaria</i>.				
9. 6230	Travnjaci tvrdače	<i>Jasionion orbiculatae</i>	1263,14	15,99
Travnjaci tvrdače su zatvoreni, suvi do mezofilni, travnjaci sa dominacijom vrste <i>Nardus stricta</i> i drugim acidofilnim biljnim vrstama. Stanište obuhvata pitome travnjake, razvijene na blago nagnutim terenima gorskog i subalpijskog pojasa, bez stjenovitosti na površini. Tipični su za silikatne masive, ali se javljaju i na karbonatima, samo na zaravnima i dolinama, gdje je zemljište dublje i kiselije, a uticaj podloge izolovan ili ograničen. U ovaj tip staništa uključuju se samo travnjaci bogati vrstama, a ne siromašne, intenzivno pašene formacije. Travnjaci tvrdače daju slab prinos i stoga su uglavnom napušteni. Ovo stanište nije ugroženo. Karakteristične vrste: <i>Nardus stricta</i>, <i>Antennaria dioica</i>, <i>Carex ericetorum</i>, <i>Carex pallescens</i>, <i>Hypochoeris maculata</i>, <i>Potentilla erecta</i>.				
10. 6430	Hidrofilne rubne zajednice visokih zeleni od montanog do alpskog nivoa	<i>Adenostylion alliariae</i>	192,89	20,82
Hidrofilne rubne zajednice visokih zeleni klase <i>Betulo-Adenostyletea</i> Braun-Blanquet 1948 koje se razvijaju od montanog do alpskog nivoa obično se azonalno javljaju na humusnim i vlažnim tlima. One prate rubove šuma, šumske čistine, vodene tokove itd. Stanište karakterišu i nitrofilna i skiofilna ruderalna vegetacija redova <i>Glechometalia hederaceae</i> R. Tüxen in Brun-Hool et R. Tüxen 1975 i <i>Convolvuletalia sepium</i> Tüxen 1950, a isključuje zajednice u kojima preovladava kiselica <i>Rumex alpinus</i>. Karakteristične vrste: <i>Cicerbita pancicii</i>, <i>Hesperis dinarica</i>, <i>Petasites dorfleri</i>, <i>Knautia sarajevoensis</i>, <i>Campanula lapatifolia</i>, <i>Adenostylis alliariae</i>, <i>Aegopodion podagraria</i>, <i>Telekia speciosa</i>, <i>Glechoma hederacea</i>, <i>Angelica archangelica</i>, <i>Alnus viridis</i>, <i>Geum urbanum</i>, <i>Geranium robertianum</i>, <i>Agrostis vrniciensis</i>, <i>Calamagrostis arundinacea</i>, <i>Dryopteris dilatata</i>, <i>Milium effusum</i>.				
11. 6510	Nizijske košanice	<i>Abieti-Piceion illyricum</i>	65,69	2,51
Ove livade se razvijaju na umjereno vlažnim, dubokim tlima, uključuju opštu pokrovnost od gotovo 100%, gdje preovladavaju pripadnici porodica Fabaceae, Poaceae i Compositae. Nastaju i održavaju se pod stalnim antropogenim uticajem, a osnovni aspekti njihovog održavanja podrazumijevaju kontinuiranu košnju i ispašu. Karakteristične vrste: <i>Arrhenatherum elatius</i>, <i>Sanguisorba minor</i>, <i>Phleum pratense</i>, <i>Trifolium pratense</i>, <i>Trifolium repens</i>, <i>Holcus lanatus</i>, <i>Briza media</i>, <i>Dactylis glomerata</i>, <i>Poa pratensis</i>, <i>Pastinaca sativa</i>, <i>Knautia arvensis</i>, <i>Alectrolopus minor</i>, <i>Leucanthemum vulgare</i>, <i>Centaurea pannonica</i>, <i>Lotus corniculatus</i>, <i>Festuca pratensis</i>, <i>Plantago lanceolata</i>, <i>Hieracium cymosus</i>, <i>Festuca pseudovina</i>.				
12. 6520	Brdske košanice	<i>Pancicion</i>	450,02	5,74
Brdske košanice su obuhvaćene svezama <i>Polygono-Trisetion</i> Braun-Blanquet et Tüxen ex Marschall 1947 n. inv. i <i>Poion alpinae</i> Oberdorfer 1950, a na prostoru Bosne i Hercegovine				

KOD	Stanišni tip EUR 28	Zajednica	Površina (ha)	Površina (%)
i endemičnom svezom <i>Pancicion</i> Lakušić 1966. Karakteriše ih značajna pokrovnost i veliki broj biljnih vrsta. Obuhvataju prostor donjeg dijela subalpinskog i gornjeg dijela gorskog pojasa. Ove mezofilne livade razvijene na plićim tlima bogatim humusom, trpe visoku vlažnost, niske temperature pogotovo na sjevernim ekspozicijama. Izgrađuju ih i poluskiofitne zajednice koje se nalaze na rubovima šuma kao njihovi degradacijski stadiji. Planinske košanice su pod stalnim antropogenim uticajem koji obuhvata njihovo održavanje kosidbom i ispašom. Karakteristične vrste: <i>Festuca pratensis</i>, <i>Trisetum flavescens</i>, <i>Poa alpina</i>, <i>Centaurea jacea</i>, <i>Hypericum quadrangulum</i>, <i>Colchicum autumnale</i>, <i>Potentilla tormentilla</i>, <i>Genista ovata</i>, <i>Pancicia serbica</i>, <i>Veratrum lobelianum</i>, <i>Alchemilla vulgaris</i>, <i>Polygonum bistorta</i>, <i>Anthoxantum odoratum</i>, <i>Plantago lanceolata</i>, <i>Veronica chamaedrys</i>, <i>Carex carvi</i>, <i>Festuca fallax</i>, <i>Viola elegantula</i>, <i>Rhynanthus rumelicus</i>, <i>Astrantia maior</i>, <i>Trifolium repens</i>, <i>Trifolium pratense</i>, <i>Achillea millefolium</i>, <i>Lilium bosniacum</i>.				
13. 7230	Alkalna tresetišta	<i>Caricion davallianae</i>	12,80	0,38
Alkalna tresetišta se odlikuju kompleksnom strukturom različitih vegetacijskih tipova koji su tipični za lokacije na kojima se javlja sedra i/ili treset sa visokim vodonosnim slojem na krečnjačkoj podlozi. Osnovu vegetacije čine zajednice uglavnom niskorastućih šiljeva (<i>Carex</i> sp.) i sitova (<i>Juncus</i> sp.) klase <i>Scheuchzerio-Caricetea fuscae</i> (Norh.) Tx. 1937. Ova staništa su danas pretežno ugrožena usljed isušivanja. Karakteristične vrste: <i>Carex davalliana</i>, <i>Eriophorum latifolium</i>, <i>Pinguicula vulgaris</i>, <i>Ctenidium molluscum</i>, <i>Bryum pseudotriquetrum</i>				
14. 8110	Silikatni sipari od montanog do snježnog nivoa	<i>Fagetum moesiaca subalpinum</i>	57,01	100,00
Silikatne sipare od montanog do snježnog nivoa (<i>Androsacetalia alpinae</i> Braun-Blanquet in Braun-Blanquet et Jenny 1926. i <i>Galeopsietalia ladani</i> O. de Bolòs 1968) karakterišu pokretni fragmenti izdrobljenih stijena izraženog nagiba, duga pokrivenost snijegom tokom godine i rastrkana vegetacija siromašna vrstama. Ovaj tip staništa je slabo izložen antropogenim uticajima. Postojanje ovog habitata na prostoru Bosne i Hercegovine u literaturnim izvorima se prioritarno vezuje za subalpski pojas planine Vranice, mada je i šira distribucija prisutna. Na planini Vranici nalazi se azonalno u kontaktu sa ekosistemom snježnjaka na silikatima koji se razvija na sjevernim ekspozicijama u rasponu od 1800 do 2100 m. Karakteristične vrste: <i>Poa laxa</i>, <i>ranunculus crenatus</i>, <i>Jasione bosniaca</i>, <i>Gnaphalium supinumbalcanicum</i>, <i>Cardamine resedifolia</i>, <i>Polytrichum</i> sp., <i>Cetraria islandica</i>, <i>Cladonia pyxidata</i>, <i>Lycopodium alpinum</i>.				
15. 8210	Krečnjački sipari od brdskog do alpijskog regiona	<i>Potentillion caulescentis</i>	104,54	0,31
Obuhvata vegetaciju pukotina krečnjačkih stijena mediteranskog i kontinentalnog područja redova <i>Potentilletalia caulescentis</i> Braun-Blanquet 1926 i <i>Asplenietalia glandulosi</i> Braun-Blanquet et Meier 1934. Ova staništa nisu ugrožena zbog nepristupačnog terena. Karakteristične vrste: <i>Potentilla caulescens</i>, <i>Ceterach officinarum</i>, <i>Cystopetris fragilis</i>, <i>Asplenium trichomanes</i>, <i>Asplenium ruta-muraria</i>, <i>Kernera saxatilis</i>. <i>Potentillo-Edraianthetum nivei</i> Lkšić 1974 – na sjevernim ekspozicijama najviših vrhova Vranice. Tipične vrste: <i>Edraianthus niveus</i>, <i>Potentilla clusiana</i>.				
16. 8220	Silikatni stjenoviti nagibi	<i>Abieto-Fagetion moesiaca</i>	91,81	47,34

KOD	Stanišni tip EUR 28	Zajednica	Površina (ha)	Površina (%)
Ovo azonalno stanište karakterišu pukotine silikatnih stijena sa oskudnom hazmofitskom vegetacijom koja pripada redu <i>Androsacetalia vandellii</i> Braun-Blanquet in Meier et Braun-Blanquet 1934 corr. Braun-Blanquet 1948. Postojanje ovog habitata se na području Bosne i Hercegovine prema literaturnim podacima može vezati za silikatne masive planine Vranice. Ova staništa nisu ugrožena. Karakteristične vrste: <i>Asplenium septentrionale</i>, <i>Rhodiola rosea</i>, <i>Thymus septentrionale</i>, <i>Sedum alpestre</i>, <i>Asplenium adiantum-nigrum</i>, <i>Saxifraga stellaris</i>, <i>Saxifraga androsacea</i>.				
17. 8230	Silikatne stijene sa pionirskom vegetacijom <i>Sedo-Schleranthion</i> ili <i>Sedo albi-Veronicion dillenii</i>	<i>Pinion mughi illyricum</i>	105,95	80,89
Stanište izrazito eksponiranih fragmenata silikatnih stijena sa pionirskom vegetacijom <i>Sedo-Schleranthion</i> Braun-Blanquet 1948 ili <i>Sedo albi-Veronicion dillenii</i> Oberdorfer ex Korneck 1974 karakteriše pionirska vegetacija predstavljena mahovinama, lišajevima i pripadnicima porodice <i>Crassulaceae</i>. Postojanje ovog habitata se na području Bosne i Hercegovine prema literaturnim podacima može vezati za subalpinsko i alpinsko područje planine Vranice u rasponu od 1800 do 2100 m gdje dolazi u kontakt sa ekosistemom snježnjaka na silikatima. Ovaj tip staništa nije izložen antropogenom uticaju. Karakteristične vrste: u subalpinskom i alpinskom pojasu Vranice preovladava vrsta <i>Sempervivum schlechani</i> koja dolazi u velikim busenovima.				
18. 8310	Špilje i jame zatvorene za javnost	<i>Abieto-Fagetion moesiaca</i>	3,33	13,81
Špilje, uključujući njihove podzemne stajačice i tekućice, nastanjene visoko specijaliziranim i endemičnim vrstama ili onima od krucijalne važnosti za očuvanje vrsta iz Aneksa II Direktive o staništima (npr. šišmiši i vodozemci). Nastanjuje ih endemična i često reliktna kavernikolna fauna, uglavnom beskičmenjaka, iznimno prilagođena na život u špiljama i podzemnim vodama. Špilje predstavljaju zimovališta za većinu evropskih šišmiša, od kojih su brojni ugroženi (Aneks II) te stanište za rijetku ugroženu vrstu, vodozemca <i>Proteus anguinus</i>, uvrštenu kao prioritetnu na Aneks II. Na ulaznim dijelovima špilja rjeđe se nađu vaskularne biljke, većinom su prisutne mahovine i obraštaj algi. Ova staništa su ugrožena ponajprije zbog različitih antropogenih utjecaja (zagađenje, neracionalna upotreba pesticida, trgovina rijetkim vrstama, nekontrolisani ulazak u podzemne objekte, hidromelioracija, agromelioracija, preusmjeravanje vodotoka, itd.) Karakteristične vrste: red <i>Coleoptera</i> (<i>Leiodidae</i>: <i>Leptodirus</i> sp., <i>Speonesiotes</i> sp., <i>Anthroherpon</i> sp., <i>Charonites</i> sp.; <i>Carabidae</i>: <i>Neotrechus</i> sp.); <i>Raphidophoridae</i>: (<i>Troglophilus cavicola</i>, <i>Dolichopoda araneiformis</i>), <i>Araneae</i> (<i>Stalagtia</i> sp., <i>Stalitella</i> sp.), <i>Opiliones</i> (<i>Cyphophthalmus</i> sp., <i>Travunia</i> sp.), te brojne terestrične i akvatične vrste: <i>Isopoda</i> (<i>Monolistra</i> sp., <i>Alpioniscus</i> sp., <i>Cyphonethes</i> sp.) i <i>Amphipoda</i> (<i>Niphargus</i> sp., <i>Typhlogammarus</i> sp.), te <i>Diplopoda</i> (<i>Typhloglomeris</i> sp., <i>Apfelbeckia</i> sp., <i>Brachydesmus</i> sp.), <i>Polychaeta</i>: <i>Marifugia cavatica</i>; <i>Leptolida</i>: <i>Velkovrhia enigmatica</i>; <i>Gastropoda</i>: <i>Lanzaia</i> sp., <i>Iglica</i> sp., <i>Belgrandiella</i> sp., <i>zavalia</i> sp., <i>Islamia</i> sp., <i>Dobriana</i> sp.; <i>Bivalvia</i>: <i>Congerina kusceri</i>.				
19. 9110	Acidofilne bukove šume	<i>Luzulo-Fagetum</i>	12789,82	8,47
Ovdje pripadaju šume bukve, odnosno bukve i jele koje se razvijaju na silikatnim supstratima – zemljištima primarno kisele reakcije. U njima je broj vrsta reda <i>Fagetalia</i> manji, a preovlađuju vrste redova <i>Quercetalia robori-petraeae</i> i <i>Vaccinio-Piceetalia</i>. Floristički su u cjelini znatno siromašniji u odnosu na neutrofilno-bazofilne zajednice bukve/bukve-jele. Karakteristične vrste: <i>Fagus sylvatica</i>, <i>Luzula luzuloides</i>, <i>Polytrichum formosum</i>, <i>Vaccinium myrtillus</i>, <i>Pteridium aquilinum</i>, <i>Luzula pilosa</i>, <i>Dicranum scoparium</i>, <i>Leucobryum glaucum</i>.				

KOD	Stanišni tip EUR 28	Zajednica	Površina (ha)	Površina (%)
20. 91K0	Ilirske bukove šume sveze <i>Aremonio-Fagion</i>	<i>Aremonio-Fagion</i>	4002,67	0,35
Bukove šume ilirske provincije su najrasprostranjenije i privredno najvažnije šumske zajednice. Razvijene su na zemljištima neutralne reakcije, umjerene na skalama temperature i vlage. Većinom su razvijene na karbonatima, na zemljištima bazične, neutralne do slabo kisele reakcije, kao klimatogene šume Dinarida. Dijelom se nalaze i na drugim supstratima. Pružaju se kroz više vegetacijskih pojaseva, od kolinskog do gorskog. Karakteristične vrste: <i>Helleborus odoratus</i>, <i>Dentaria enneaphyllos</i>, <i>Aremonia agrimonioides</i>, <i>Saxifraga rotundifolia</i>, <i>Doronicum austriacum</i>, <i>Euphorbia carniolica</i>, <i>Knautia drymeia</i>, <i>Primula vulgaris</i>, <i>Lonicera nigra</i>. Većina vrsta termofilnijih bukovih šuma (<i>Ostrya-Fagenion</i>) je široko prisutna: <i>Acer obtusatum</i>, <i>Ostrya carpinifolia</i>, <i>Cotoneaster tomentosa</i>, <i>Epimedium alpinum</i>, <i>Cyclamen purpurascens</i>, <i>Sesleria autumnalis</i>. Pored ilirskih, stalne i dominantne vrste su brojne vrste reda <i>Fagetalia</i>: <i>Daphne mezereum</i>, <i>Dentaria bulbifera</i>, <i>Sanicula europaea</i>, <i>Pulmonaria officinalis</i>, <i>Euphorbia amygdaloides</i>, <i>Galium odoratum</i>, <i>Viola reichenbachiana</i>, <i>Paris quadrifolia</i>, <i>Carex sylvatica</i>.				
21. 91R0	Dinarske šume bijelog bora na dolomitu	<i>Orno-Ericion</i>	150,61	2,68
Šume bijelog bora na dolomitima Dinarida razvijaju se unutar gorskog pojasa šume bukve i jele, iznad 900 do 1450 m nadmorske visine, na grebenima i prisojnim padinama. Zajednica je reliktnog karaktera i održava se kao trajni pionirski stadij na dolomitnoj rendzini. Sastojine nisu ugrožene. Karakteristične vrste: <i>Pinus sylvestris</i>, <i>Erica carnea</i>, <i>Acer obtusatum</i>, <i>Sorbus aria</i>, <i>Fraxinus ornus</i>, <i>Amelanchier ovalis</i>, <i>Cotoneaster tomentosa</i>, <i>Genista januensis</i>, <i>Calamagrostis varia</i>, <i>Brachypodium pinnatum</i>, <i>Epipactis atropurpurea</i>.				
22. 9410	Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa	<i>Piceion excelsae</i>	3500,44	2,89
Tamne crnogorične šume („balkanske tajge“) u kojima preovladava obična smrča (<i>Picea abies</i>). Većinom su to šume monodominantnog karaktera. Naseljavaju hladnija i edafski svježija staništa, na raznim petrografskim podlogama planinskih sistema unutrašnjih Dinarida. Zahvaljujući specifičnoj mikroklimi i fitoklimi, koju uslovljava gusti sklop smrče, kao i biohemijskom karakteru stelje, razlaganje iglica je usporeno te vodi obrazovanju sirovog humusa i na karbonatnim supstratima. Posljedica je dominiranje acidofilnih vrsta, karakterističnih za red <i>Vaccinio-Piceetalia</i>. Poslije ilirskih bukovih šuma (91K0), ovaj tip zauzima najveće površine u BiH. Značaj za šumarstvo je srazmjerno još veći, jer se većinom rasti o visoko kvalitetnim šumama, sa velikim udjelom tehničkih sortimenata. Najveće površine zauzimaju sastojine jele i smrče. Šume ovog tipa nisu ugrožene. Karakteristične vrste: <i>Picea abies</i>, <i>Vaccinium myrtillus</i>, <i>Vaccinium vitis-idaea</i>, <i>Lycopodium annotinum</i>, <i>Luzula luzulina</i>, <i>Listera cordata</i>, <i>Maianthemum bifolium</i>.				

3. ANALIZA KARAKTERISTIKA IZDVOJENIH ŠUMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA

3.1.LISTA IDENTIFICIRANIH KRITERIJA ZA IZDVAJANJE VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA

Šume visoke zaštitne vrijednosti imaju posebno visoku ekološku ili društvenu vrijednost. Drugim riječima, ove šume su vrijednije u smislu biodiverziteta, ekoloških vrijednosti i značaja za lokalno stanovništvo, nego u ekonomskom smislu. Koncept Šuma visoke zaštitne vrijednosti se javlja u okviru dobrovoljnog FSC certifikacijskog sistema kroz čiji set principa i kriterija se dokazuje održivo gospodarenje šumama u skladu sa najboljim međunarodnim praksama gospodarenja šumama, te opisuju osnovne elemente ekološki prihvatljivog, društveno korisnog i ekonomski održivog gospodarenja šumama. FSC Princip 9 nalaže da Organizacije koje gospodare šumama trebaju identifikovati HCV koje se javljaju na šumskom području, te da gospodare njima na način da održe odnosno poboljšaju identificirane vrijednosti, te da provode monitoring kako bi procijenila promjene u statusu visokih zaštitnih vrijednosti primjenom načela predostrožnosti. U okviru FSC principa 9 definisani su sljedeći kriteriji (Avdibegović et al., 2017):

Kriterij 9.1 Organizacija koja gospodari/vlasnik šume kroz angažman s pogođenim interesnim grupama, zainteresiranim interesnim grupama i uz pomoć drugih sredstava i izvora, mora procijeniti i zabilježiti prisutnost i stanje visoke zaštitne vrijednosti (engl. High Conservation Value, u daljem tekstu: HCV) na šumskom području, proporcionalno stepenu, intenzitetu i riziku uticaja aktivnosti gospodarenja i vjerojatnoći pojave visoke zaštitne vrijednosti.

Kriterij 9.2 Organizacija koja gospodari/vlasnik šume mora razviti efikasne strategije koje održavaju i/ili poboljšavaju identificirane visoke zaštitne vrijednosti kroz angažman sa pogođenim interesnim grupama, zainteresiranim interesnim grupama i ekspertima.

Kriterij 9.3 Organizacija koja gospodari/vlasnik šume mora implementirati strategije i aktivnosti koje održavaju i/ili poboljšavaju identificirane visoke zaštitne vrijednosti. Ove strategije i aktivnosti moraju biti implementirane u skladu sa principom predostrožnosti i proporcionalne stepenu, intenzitetu i riziku aktivnosti gospodarenja.

Kriterij 9.4 Organizacija koja gospodari/vlasnik šume mora dokazati da provodi periodični monitoring kako bi procijenila promjene u statusu visokih zaštitnih vrijednosti i mora prilagoditi svoje strategije gospodarenja kako bi osigurala njihovu efikasnu zaštitu. Monitoring mora biti proporcionalan stepenu, intenzitetu i riziku aktivnosti gospodarenja i mora sadržavati angažman pogođenih interesnih grupa, zainteresiranih interesnih grupa i eksperata.

Prirodna staništa posjeduju inherentne vrijednosti očuvanja, uključujući prisustvo rijetkih ili endemskih vrsta, pružanje usluga ekosistema, sakralnih mjesta, ili resursa koje koriste lokalno stanovništvo, stoga je sljedećih šest kategorija (i neke potkategorije (Ioras et al., 2008)) HCV definisano (Brown et al., 2013) i korišteno za identifikaciju i izdvajanje HCVF na području planine Vranica:

HCVF1: Diverzitet vrsta. Koncentracije biološkog diverziteta, uključujući endemične, rijetke i ugrožene vrste koje su značajne na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou.

HCVF1a: Zaštićena područja – uključuje šumska područja ustanovljena pravnom odlukom, IUCN ili nacionalnim pravnim okvirom, kao i šumske sastojine za koje je donijeta Odluka.

HCVF 1b: Ugrožene vrste i vrste u opasnosti

HCVF 1c: Endemske vrste

HCVF 1d: Važne povremene koncentracije

HCVF2: Ekosistemi na nivou pejzaža i mozaici. Netaknuti šumski pejzaži i ekosistemi na nivou pejzaža i mozaici ekosistema koji su značajni na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou

i koji sadržavaju održive populacije velike većine vrsta koje se prirodno pojavljuju u prirodnim uzorcima distribucije i obilnosti

HCVF3: Ekosistemi i staništa. Rijetki i ugroženi ekosistemi, staništa ili refugijumi

HCVF4: Kritične usluge ekosistema. Osnovne usluge ekosistema u kritičnim situacijama, uključujući zaštitu vodnih slivova i kontrolu erozije ranjivih zemljišta i padina

HCVF 4a Šume važne za opskrbu vodom

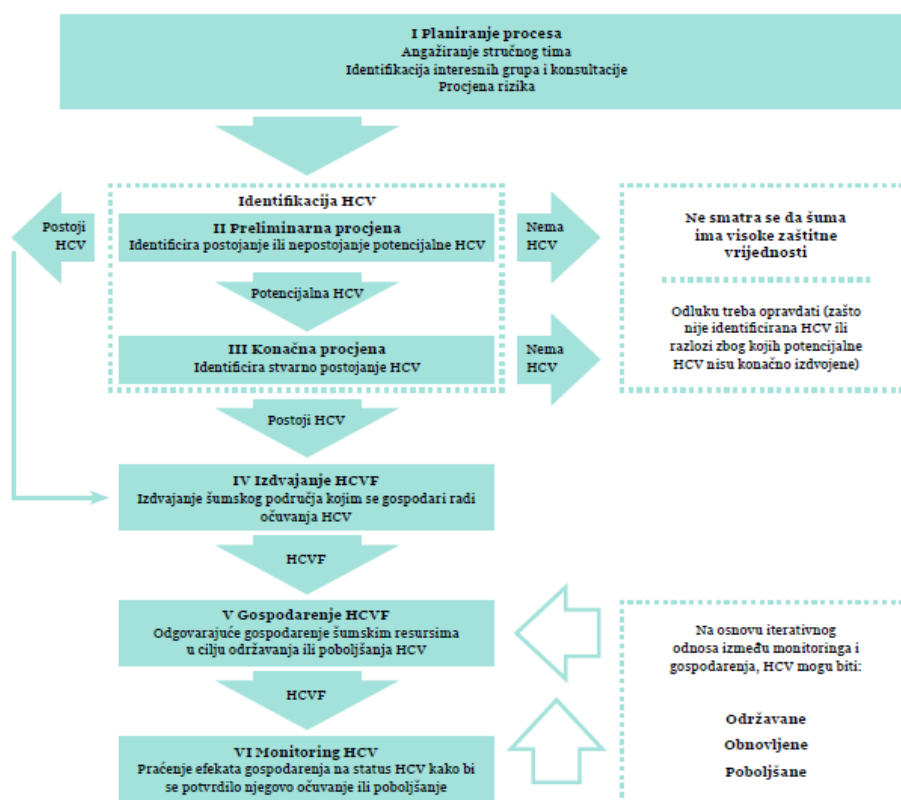
HCVF 4b Šume važne za zaštitu od erozije

HCVF 4c Šume koje pružaju protivpožarnu zaštitu

HCVF5: Potrebe lokalne zajednice. Mjesta i resursi od fundamentalnog značaja za zadovoljavanje osnovnih potreba lokalnih zajednica ili starosjedioca (sredstva za život, zdravlje, prehranu, vodu, itd.) identificiranih kroz angažman sa tim lokalnim zajednicama ili starosjediocima

HCVF6: Kulturološke vrijednosti. Mjesta, resursi, staništa i pejzaži globalnog ili nacionalnog kulturološkog, arheološkog ili historijskog značaja i/ili kritične kulturološke, ekološke, ekonomske ili religijske/svete vrijednosti za tradicionalne kulture lokalnih zajednica ili starosjedilaca, identificirane kroz odgovarajući angažman sa tim lokalnim zajednicama ili starosjediocima

Postupak izdvajanja, odnosno identifikacije HCVF na području planine Vranica je vršen u dvije faze: izbor vrijednosti karakterističnih za neku šumsku zajednicu i određivanje parametara visoko zaštitnih vrijednost i definisanje praga za svaku odabranu vrijednost. U metodološkom smislu je korišten pristup prikazan u shemi 1 (Avdibegović et al., 2017).

Shema 1. Proces identifikacije, izdvajanja, gospodarenja i monitoringa HCVF

Planiranje cjelokupnog procesa je predstavljao inicijalni korak u izdvajanju šuma visoke zaštitne vrijednosti, u kojem su predstavnici ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o Donji Vakuf formirali tim za identifikaciju visoke zaštitne vrijednosti. U skladu sa FSC kriterijumom 9.1 u ovoj fazi su identificirani pogođeni akteri i interesne grupe iz područja u kojem se vršila

procjena i obavijestili ih o prisustvu HCV-a, čime se osigurala transparentnost i inkluzivnost u cijelom procesu. Adekvatna uključenost aktera u identifikaciju HCV-a i uspostavljanje mjera gospodarenja šumama visoke zaštitne vrijednosti je jedan od osnovnih preduslova za uspješnu realizaciju procesa FSC certificiranja. Nakon inicijalne faze pristupilo se određivanju praga koji predstavlja nivoi iznad kojih se određeni atributi mogu smatrati visokim zaštitnim vrijednostima. Određivanje praga je pomoglo u preliminarnoj procjeni koja djeluje kao "filter" kojim se isključuju sva šumska područja koja sigurno ne sadrže HCV, te identifikuju ona koja sadrže ili mogu sadržavati određeni HCV. Preliminarna faza je podrazumijevala "kancelarijski rad", što uključuje analizu podataka iz postojećih izvora, dobivenih u okviru "desk-analize", sastavljanje konačne liste identifikovanih interesnih grupa i obradu rezultata dobivenih na javnim konsultacijama. Na područjima za koja je preliminarna procjena ukazala na moguće postojanje HCV-a, izvršena je konačna procjena, da bi se potvrdilo ili osporilo prisustvo visoke zaštitne vrijednosti. Proces konačne procjene je uglavnom zahtijevao terenski rad radi sakupljanja dodatnih informacija. Na osnovu rezultata identifikacije visoke zaštitne vrijednosti izvršio se postupak izdvajanja HCVF, što je podrazumijevalo izradu elaborata, obilježavanje na terenu i mapiranje izdvojenog područja.

3.2. LISTA IDENTIFICIRANIH ŠUMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA

ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf u okviru procesa FSC certificiranja je identifikovala i izdvojila šume visoke zaštitne vrijednosti koje su prikazane u tabeli 2. Ukupna površina koja je izdvojena kao šume visoke zaštitne vrijednosti na teritoriji Šumarije Fojnica iznosi 927,50 ha, Šumarije Kreševo 355,59 ha, i Šumarije Kiseljak 1,43 ha (ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf, 2016).

Tabela 2. Izdvojene šume visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica

HCVF Kategorije	Naziv	Površina	Lokacija
1. HCVF 1a	Spomenik prirode "Prokoško jezero"	186,00 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Prokos - Fojnica", odjel 55, 56
Spomenik prirode "Prokoško jezero" je Zakonom o proglašenju spomenika prirode "Prokoško jezero" (Službene novine SBK/KSB, broj 12/05) 2005. godine proglašeno zaštićenim područjem, zbog čega je i šumsko područje u okviru Spomenika prirode izdvojeno kao HCVF1a. Resorno kantonalno Ministarstvo je upravljanje Spomenikom dala u nadležnost Općini Fojnica, koja je donijela Odluku o privremenom upravljanju Spomenikom prirode "Prokoško jezero" (Službene novine Općine Fojnica, broj 2/14).			
2. HCVF 1a	Stanište klekovine bora (<i>Pinus mugo</i>)	54,00 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Prokos - Fojnica", odjel 55/04
Klekovina bora je u Zakonu o šumama (Službene novine SBK/KSB broj 5/14) navedena kao ugrožena vrsta. Članom 27. Zakona propisane su mjere očuvanja za ovu vrstu, kao što su zabrana sječe, iskorjenjivanje i bilo kakvo oštećivanje stabala.			
3. HCVF 1a	Stanište zelene johe i tise (<i>Alnus viridis</i> i <i>Taxus baccata</i>)	9,00 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Prokos - Fojnica", odjel 32, lokalitet Sikira
Ovo stanište je specifično u smislu da se javlja na velikoj nadmorskoj visini (1.600 m), nalazi se na planini Vranica području tzv. Sikira. Zbog specifičnih klimatskih faktora, strujanja jakih vjetrova, sadnice su zakržljale i minijaturnog su uzrasta. Zelena joha se javlja u grupi i			

HCVF Kategorije	Naziv	Površina	Lokacija
pomiješano sa tisom formirajući sklop. Zelena joha i tisa su u Zakonu o šumama (Službene novine SBK/KSB broj 5/14) navedene kao ugrožena vrsta. Članom 27. Zakona propisane su mjere očuvanja za ove vrste, kao što su zabrana sječe, iskorjenjivanje i bilo kakvo oštećivanje stabala.			
4. HCVF 1a	Sjemenske sastojine bukve i jele	19,50 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Busovača - dio", odjel 107/01,03 GJ "Prokos - Fojnica", odjel 13, 14
Zakonom o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja (Službene novine FBiH, broj 71/05, 8/10) sjemenske sastojine su definisane kao zaštićena područja. Ova područja su fenotipski najkvalitetniji dijelovi gospodarskih šuma s ciljem očuvanja genofonda i proizvodnje kvalitetnijeg normalnog šumskog sjemena.			
5. HCVF 1a	Pojas šuma Nacionalnog spomenika "Kozograd"	7,50 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Pogorelica - Garež", odjel 135, 138/01
Nacionalni spomenik Kozograd je Odlukom broj 5/16 2015. godine proglašen nacionalnim spomenikom od strane Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH. Zbog neodržavanja nalazi se na listi ugroženih nacionalnih spomenika. Spomenik se nalazi u šumi bukve i jele sa smrčom.			
6. HCVF 1a	Sjemenska sastojina Pančićeve omorike	1,1 ha	Šumarija Kiseljak, GJ "Zahor - Jasikovica", odjel 29, iznad sela Gaj
Cijeli odsjek "b" je pod zasadima četinara i pripada gazdinskoj klasi 3210 koja je opisana kao šumski zasadi četinara sa procijenjenom drvnom masom na staništu bukve i jele sa smrčom na različitim zemljištima. U ovom odsjeku izdvojena je površina pod zasadima pančićeve omorike i proglašena je sjemenskom sastojinom, a kao takva identificirana je i kao HCVF 1a. Karakteristične vrste prizemne flore i grmlja na ovom području su: <i>Nephrodium fillix mas</i> , <i>Lamium luteum</i> , <i>Festuca montana</i> , <i>Rubus diskolor</i> , <i>Luzula luzulina</i> , <i>Sambucus racemoza</i> , <i>Daphne racemoza</i> , <i>Vaccinum myrtillus</i> . Zakonom o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja (Službene novine FBiH, broj 71/05, 8/10) sjemenske sastojine su definisane kao zaštićena područja. Ova područja su fenotipski najkvalitetniji dijelovi gospodarskih šuma s ciljem očuvanja genofonda i proizvodnje kvalitetnijeg normalnog šumskog sjemena.			
7. HCVF 1b	Stanište velikog tetrijeba (<i>Tetrao urogallus L.</i>)	308,36 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Prokos - Fojnica", odjel 71, 79, 80 i 81, Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 80, 81
Staništa tetrijeba su pretrpjela značajne promjene uslijed antropogenog djelovanja što je imalo za rezultat degradaciju njegovog staništa i izlovanje preostalih populacija. Status velikog tetrijeba regulisan je različitim međunarodnim (Bernska konvencija, Direktiva o zaštiti staništa, CITES i Direktiva o zaštiti ptica) i domaćim propisima (Zakon o lovstvu FBiH). Zakonom o lovstvu FBiH ženske tetrijeba su trajno zaštićene, a lovostajem je zaštićen mužjak. Imajući u vidu da veliki tetrijeb ima status rijetke i ugrožene vrste, subalpinske šume smrče, kao i visoke šume bukve i jele sa smrčom, i kulturama četinara koje predstavljaju njegovo stanište su izdvojene kao HCVF 1b. U ovim šumama je očuvana starosna struktura, te se može naići na stara stabala koja predstavljaju pjevalište mužjaka tetrijeba.			
8. HCVF 1b	Sastojine tise (<i>Taxus baccata</i>)	6,50 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 72, lokalitet Duboki vagan, GJ "Pogorelica -

HCVF Kategorije	Naziv	Površina	Lokacija
			Garež", odjel 30, lokalitet Zlatarica, odjel 43, lokalitet Radava
Šume koje sadrže koncentraciju ugroženih vrsta ili vrsta u opasnosti su mnogo važnije za održavanje biodiverziteta, nego one koje ne sadrže ili sadrže manje koncentracije istih, jer ovim vrstama potencijalno prijeti gubitak staništa i njihov nestanak utjecajem raznih štetnih faktora. Tisa u međunarodnom i nacionalnom okviru za zaštitu prirode ima status ugrožene vrste, i to na IUCN Crvenoj listi i Crvenoj listi FBiH. Zbog ovoga sastojine tise su izdvojene kao HCVF 1b.			
9. HCVF 4a	Izvorište "Bježanija"	213,00 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Prokos - Fojnica", odjel 07, 08 i 08/a, b
Šumski pojas oko zaštitne zone izvorišta "Bježanija" je izdvojen kao HCVF 4a. Na osnovu dostupnih podataka pretpostavlja se da u zadnjih 50 godina na ovom području nisu vršene sječe, tako da je u potpunosti očuvana prirodna struktura ekosistema. Sa aspekta visoko zaštitnih vrijednosti ove šume se mogu definisati kao zaštitne šume u smislu prirodnog i ekološkog značenja, a Zakon o šumama SBK/KSB u članu 18. daje mogućnost izdvajanje tih šuma. Sastojine kojima se daje karakter visoke zaštitne vrijednosti spadaju u šume bukve i jele sa smrčom na dubokim kiselo smeđim zemljištima na silikatima i u subalpinske šume bukve na pretežno plitkim zemljištima na silikatnim supstratima.			
10. HCVF 4a	Izvorište "Sedra"	30,23 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 92, lokalitet Trkovići
Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta pitke vode koji se koristi za potrebe lokalne zajednice. Šume su važne za regulaciju vodotoka, i zaštitu vodnog režima slivnog područja bez kojih bi se ozbiljno i nepovratno degradirala svaka vodozaštitna zona. Posebno se stiče uloga šuma u zaštiti izvorišta voda i korita vodotoka, obala vodenih akumulacija, u zaštiti od prirodnih nepogoda ili katastrofičnih ili stihijskih učinaka ljudskog djelovanja. Na ovom području zastupljene su sekundarne visoke šume bukve (čiste i s drugim lišćarima) na pretežno plitkim zemljištima na krečnjacima i/ili dolomitima, subalpinske šume bukve (čiste i s primjesama javora, jele i smrče) na pretežno plitkim zemljištima na krečnjacima i/ili dolomitima, šume bukve i jele na pretežno plitkim zemljištima na krečnjacima i/ili dolomitima, šumske kulture četinarara na staništu šuma bukve i jele sa smrčom na različitim zemljištima, i sekundarne izdanačke šume bukve (čiste i s drugim lišćarima) na pretežno plitkim zemljištima na krečnjacima i/ili dolomitima.			
11. HCVF 4a	Izvorište "Orunj"	30,37 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 67, lokalitet Orunj
Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snabdijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Šume su važne za regulaciju vodotoka, i zaštitu vodnog režima slivnog područja bez kojih bi se ozbiljno i nepovratno degradirala svaka vodozaštitna zona. Posebno se stiče uloga šuma u zaštiti izvorišta voda i korita vodotoka, obala vodenih akumulacija, u zaštiti od prirodnih nepogoda ili katastrofičnih ili stihijskih učinaka ljudskog djelovanja. Na ovom području zastupljene su sekundarne visoke šume bukve (čiste i s drugim lišćarima) na pretežno dubokim kiselo smeđim i/ili ilimerizovanim zemljištima na silikatnim supstratima, šumske kulture četinarara na staništu šuma bukve i jele sa smrčom na različitim zemljištima, te sekundarne izdanačke šume bukve (čiste i s drugim lišćarima) na pretežno plitkim zemljištima na krečnjacima i/ili dolomitima.			

HCVF Kategorije	Naziv	Površina	Lokacija
12. HCVF 4a	Izvorište "Oklop"	2,00 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 93, lokalitet Bogoševa - Dubovice
Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snabdijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Šume su važne za regulaciju vodotoka, i zaštitu vodnog režima slivnog područja bez kojih bi se ozbiljno i nepovratno degradirala svaka vodozaštitna zona. Posebno se stiče uloga šuma u zaštiti izvorišta voda i korita vodotoka, obala vodenih akumulacija, u zaštiti od prirodnih nepogoda ili katastrofičnih ili stihijskih učinaka ljudskog djelovanja. Na ovom području zastupljene su šumski zasadi (kulture) četinara na staništu brdskih šuma bukve na različitim zemljištima, izdanačke šume kitnjaka (čiste i s drugim lišćarima) na kiselo smeđim zemljištima na silikatima i/ili silikatno-karbonatnim supstratima.			
13. HCVF 4a	Izvorište "Banja"	30,02 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 68, lokalitet Meoršje
Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snadbijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snadbijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Šume su važne za regulaciju vodotoka, i zaštitu vodnog režima slivnog područja bez kojih bi se ozbiljno i nepovratno degradirala svaka vodozaštitna zona. Posebno se stiče uloga šuma u zaštiti izvorišta voda i korita vodotoka, obala vodenih akumulacija, u zaštiti od prirodnih nepogoda ili katastrofičnih ili stihijskih učinaka ljudskog djelovanja. Na ovom području zastupljene su šume bukve i jele na pretežno dubokim kiselo-smeđim zemljištima na silikatnim supstratima.			
14. HCVF 4a	Izvorište "Kostajnica" i izvorište "Šćona"	13,00 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 74, lokalitet Meoršje
Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snadbijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snadbijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Šume su važne za regulaciju vodotoka, i zaštitu vodnog režima slivnog područja bez kojih bi se ozbiljno i nepovratno degradirala svaka vodozaštitna zona. Posebno se stiče uloga šuma u zaštiti izvorišta voda i korita vodotoka, obala vodenih akumulacija, u zaštiti od prirodnih nepogoda ili katastrofičnih ili stihijskih učinaka ljudskog djelovanja. Na području gdje se nalazi izvorište "Kostajnica" i izvorište "Šćona" zastupljene su šume bukve i jele na pretežno dubokim kiselo - smeđim zemljištima na silikatnim supstratima i šumske kulture četinara na staništu šuma bukve i jele sa smrčom na različitim zemljištima.			
15. HCVF 4a	Izvorište "Nevra"	85,00 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Pogorelica - Garež", odjel 35, lokalitet Podlopata
Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snadbijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Izdvojena HCVF 4a se nalazi u blizini izvorišta koje snadbijeva lokalnu zajednicu pitkom vodom. Šume su važne za regulaciju vodotoka, i zaštitu vodnog režima slivnog područja bez kojih bi se ozbiljno i nepovratno degradirala svaka vodozaštitna zona. Posebno se stiče uloga šuma u zaštiti izvorišta voda i korita vodotoka, obala vodenih akumulacija, u zaštiti od prirodnih nepogoda ili katastrofičnih ili stihijskih učinaka ljudskog djelovanja. Na ovom području zastupljene su šume bukve i jele na pretežno dubokim kiselo-smeđim zemljištima na silikatnim supstratima i šume smrče, šume jele i smrče (borova i lišćara) u sukcesiji ka šumama bukve jele sa smrčom na dubokim kiselo-smeđim zemljištima na silikatnim supstratima.			

HCVF Kategorije	Naziv	Površina	Lokacija
16. HCVF 4a	Vrelo na "Trebcu"	7,75 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Pogorelica - Garež", odjel 37 i 38, GJ "Crna Rijeka Fojnička", odjel 37
Uređeno i kaptirano vrelo Trebac se nalazi na 1.375 m.n.v. neposredno uz šumski put Lopata (Bogodar) – Hanište. Vodom s ovog vrela se snadbijeva planinarski dom na Lopati – Trošnica, a pored primarne vodoopskrbne funkcije ima i protupožarnu funkciju. Šuma izdvojene kao HCVF 4a obuhvataju prostor u kojem se formira vodno tijelo ovog vrela, i na koji svi invazivni zahvati mogu imati negativan utjecaj. Na ovom području su pretežno zastupljene šume bukve i jele sa smrčom.			
17. HCVF 4b	Pojas šuma važnih za kontrolu erozije	148,40 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Busovača - dio", odjel 127/a,b, odjel 128/b, c, GJ "Prokos - Fojnica", odjel 03/a, b, c, d, GJ "Zahor - Jasikovica" odjel 55/a, b, odjel 60/a, b, odjel 61
Šume su vrlo značajane sa aspekta održavanja stabilnosti terena, zaštite zemljišta od erozije i klizišta. Pojave erozija su naročito izražene na većim nagibima, plitkim tlima i terenima bez šumskog pokrivača. Ugrožavanje ovih šuma može imati nesagledive posljedice sa aspekta degradacije zemljišta obzirom na dugi proces obrazovanja zemljišta. Šume na području Fojnice su pretežno visoke šume na strmim terenima i stijenama, te njihovom eksploatacijom može doći do narušavanja strukture i tekture tla, a samim time i narušavanja objekata koja se nalaze u podnožju izdvojenih pojasa, stoga je ova HCVF kategorija značajno prisutna.			
18. HCVF 6	Stari grad "Kašteli"	12,00 ha	Šumarija Fojnica, GJ "Busovača - dio", odjel 100/f
S obzirom da je Stari grada "Kašteli" historijski značajan lokalnom stanovništvu i turistima, šumski pojas oko njega je izdvojen kao HCVF 6. U 2015. godini je podniet zahtjev za pokretanje postupka proglašenja Starog grada "Kašteli" Nacionalnim spomenikom. Sa aspekta visoko zaštitnih vrijednosti šume oko Starog grada se mogu definisati kao šume s posebnom namjenom u smislu da imaju atribut kulturnog i historijskog naslijeđa. Sastojine kojima se daje karakter visoke zaštitne vrijednosti spadaju u šumske kulture četinarara i sekundarne šume bukve na dubokim kiselu smeđim zemljištima na silikatnim supstratima.			
19. HCVF 6	Izvorište "Sv. Jakov"	12,56 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Pogorelica - Garež", odjel 32, lokalitet Podlopata
Šume izdvojene kao HCVF 6 se nalaze u blizini historijskog, kulturološkog i religijskog spomenika Izvorišta "Sv. Jakov", koje prema usmenim predanjima lokalnog stanovništva ima veoma čudotvornu moć kod liječenja raznih bolesti. Na oko 200 metara od sela Deževica, idući ka Kolovojima, nalazi se špilja nepoznate dubine u kojoj je, po prednjima, boravio Jakov Markijski. Stanovništvo već stoljećima to mjesto zove Voda svetog Jakova ili Vrelo svetog Jakova, a voda koja se nalazi u špilji (ali ne ističe iz nje, bez obzira na nivo vodostaja) smatra se čudotvornom, pa mnogi katolici, posebno tokom proslave blagdana Gospe Snježne, zaštitnice župe, dolaze u špilju. Mnogi se umivaju u toj vodi, i u bocama je nose kući. Prostor oko špilje ograđen je i uređen te je uvedeno pravilo da se sveta misa, svake mlade nedjelje od proljeća do jeseni, govori ispred špilje. Na ovom području zastupljeni su šumski zasadi (kulture) četinarara na staništu šuma bukve i jele sa smrčom na različitim zemljištima i sekundarne izdanačke šume bukve (čiste i s drugim lišćarima) na pretežno plitkim zemljištima na krečnjacima i dolomitima.			

HCVF Kategorije	Naziv	Površina	Lokacija
20. HCVF 6	Stari grad "Bedem"	29,4 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 88 i 89/a, lokalitet Bedem
Šumsko područje oko Starog grada "Bedem" značajne su za lokalno stanovništvo zbog svog kulturnog identiteta. Zbog toga je ovo područje izdvojeno kao HCVF 6 u cilju zaštite i očuvanja vrijednosti te trajnog održanja kulturnog integriteta lokalne zajednice. U 2004. godini Stari grad "Bedem" je izdvojen kao nacionalni spomenik BiH, te kao takvo predstavlja značajan turistički objekt na području Općine Kreševo. U blizini ostataka srednjovjekovnog grada, 1996. godine je izgrađena kapela kao spomen na posljednju bosansku kraljicu Katarinu Kosaču. Na ovom području se nalaze sekundarne visoke šume bukve (čiste i s drugim lišćarima) na pretežno dubokim kiselo smeđim i/ili ilimerizovanim zemljištima na silikatnim supstratima.			
21. HCVF 6	Pojas šume uz planinarski dom "Bitovnja"	78,5 ha	Šumarija Kreševo, GJ "Lepenica - Kreševo", odjel 81, 85 i 86, GJ "Pogorelica - Garež", odjel 30, 31, 33
Šumsko područje oko planinarskog doma Bitovnja ima izvanrednu ambijentalnu, estetsku, i protuerozijsku vrijednost, te pruža zaštitu kao akvifera i zaštitu od nepovoljnih aspekata meteoroloških pojava (vjetar, oborine i sl.). Prostor je posebnom Odlukom Općinskog vijeća Kreševo 2000. godine proglašen zaštićenim, a prostorno planskom dokumentacijom Općine Kreševo definisan je kao prostor za sport, rekreaciju i turizam. Na ovom području se javljaju pretežno šume bukve i jele sa smrčom.			
22. HCVF 6	Nepokretna kulturna baština	0,2 ha	Šumarija Kiseljak, GJ "Busovača - dio", odjel 74, iznad sela Šahinovići
Nepokretna kulturna baština se nalazi iznad sela Šahinovići. Na ovom području se nalaze bukove šume na dubokim kiselo-smeđim zemljištima koje se izdvajaju kao HCVF 6 s ciljem očuvanja i zaštite kulturne baštine.			
23. HCVF 6	Prahistorijska gradina "Crkva Svete Lucije" i nekropola sa stećcima u Podastinju	0,13 ha	Šumarija Kiseljak, GJ "Zahor - Jasikovica" odjel 50/1b
Cijelo naselje Podastinje je arheološka zona od prahistorijskog vremena do srednjeg vijeka. Spomenička cjelina i historijsko područje - gradina, kasnoantička utvrda – refugij, ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji i nekropole sa stećcima su proglašeni za nacionalni spomenik Bosne i Hercegovine. Kompletan lokalitet Crkvina, obrastao je niskim raslinjem, trnjem i šumom, tako da bez detaljnog čišćenja i arheološkog istraživanja nije moguće evidentirati ostatke navedenih spomenika. Bukove šume na dubokim kiselosmeđim zemljištima na filitima i riolitima koje se nalaze u neposrednoj blizini kulturne baštine su izdvojene kao HCVF 6, s ciljem očuvanja i zaštite ostataka spomenika.			

4. KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA KLJUČNIH AKTERA I NJIHOVIH STAVOVA PO PITANJU USAGLAŠAVANJA NATURA 2000 STANIŠTA SA ŠUMAMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA

Za potrebe implementacije ovog projekta provedena su specifična kvalitativna istraživanja i prikupljeni su podaci o stavovima ključnih aktera po pitanju usaglašavanja NATURA 2000 staništa sa šumama visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica. Korištenjem adekvatnih tehnika intervjuisanja (*in depth, face-to-face interview*) došlo se do kvalitativnih podataka o stavovima ključnih aktera po pitanju usaglašavanja NATURA 2000 staništa sa šumama visoke zaštitne vrijednosti, kao i o uključenosti istih u procese međusektorske saradnje kada su u pitanju ova dva procesa. Na osnovu prethodno analiziranih dokumenata definisana je lista ključnih aktera u procesu identifikacije NATURA 2000 područja u BiH i šuma visoke zaštitne vrijednosti, te interesnih grupa na području planine Vranica. Pored unaprijed definisanih aktera i interesnih grupa, za odabir ostalih ispitanika, predstavnika zainteresiranih strana, korištena je eksponencijalna i nediskriminatorska "snowball" tehnika. Inicijalni razgovor je obavljen sa predstavnikom Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, koji su bili koordinator projekta za BiH "Podrška provođenju Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini"(2012-2015), a u okviru kojeg su se identificirala potencijalna NATURA 2000 staništa, te sa predstavnikom ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o Donji Vakuf koji su u procesu FSC certificiranja izdvojili određena područja kao šume visoke zaštitne vrijednosti. Oni su dalje predložili aktere koji su mogli dati kvalitetne informacije za potrebe ovog projekta, a isti postupak nominiranja relevantnih aktera je bio primijenjen prilikom intervjuisanja svakog novog ispitanika. U konačnici komunikacija je ostvarena sa predstavnicima Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Federalnog ministarstva okoliša i turizma, Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Šumsko privrednim društvom "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf, Šumarijom "Fojnica", Ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona, Ministarstvom prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona, Kantonalnom Upravom za šumarstvo Srednjobosanskog kantona, i Opštinom Fojnica. Uzevši u obzir sve nominirane i kontaktirane predstavnike interesnih grupa, uzorak je sačinjavao 9 ispitanika (Tabela 3). S obzirom da se značajan dio ključnih aktera preklapa kada su u pitanju procesi identifikacije NATURA 2000 i izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranice, u svrhu provođenja kvalitativnih istraživanja, odnosno prikupljanja primarnih podataka, analizi i interpretaciji rezultata i formulisanju preporuka dizajniran je odgovarajući zajednički upitnik kako bi se prikupili podaci o stavovima ključnih interesnih grupa po pitanju informiranosti sa procesima identifikacije NATURA 2000 staništa i izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti, te interesnim grupama koje su bile uključene u ove procese. Upitnik je sadržavao 13 pitanja podijeljenih u 3 grupe: uvodna pitanja, područje planine Vranice, i međusektorska saradnja (Prilog 1).

Tabela 3. Lista intervjuisanih interesnih grupa i njihove skraćenice

Naziv institucije	Skraćenica
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	MVTiEO BIH
Federalno ministarstvo okoliša i turizma	FMOiT
Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	FMPViŠ
Šumsko privredno društvo "Srednjobosanske šume"	ŠPD SBK

Šumarija "Fojnica"	ŠF
Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona	MPViŠ SBK
Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona	MPUGZOPiSP SBK
Kantonalna Uprava za šumarstvo Srednjobosanskog kantona, Opština Fojnica	KUŠ SBK OF

Predstavници interesnih grupa su u većini pitanja mogli izraziti potvrdni, odrični ili neodlučni stav, što je činilo osnovu za formiranje Matrica podrške-protivljenja (*Opponent-Advocate Matrix*). Zbirni rezultati kvalitativnih istraživanja stavova interesnih grupa prikazani su u Tabeli 4.

Tabela 4: Zbirni rezultati kvalitativnih istraživanja stavova interesnih grupa

	MVTiEO BIH	FMOiT	FMPViŠ	ŠPD SBK	ŠF	MPViŠ SBK	MPUGZOPiSP SBK	KUŠ SBK	OF
1									
2	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3	+	+	+	+	+	+	-	+	-
4	-	+	-	+	+	+	-	+	+
5	-	+	+	+	+	+/-	+	+	-
6									
7	+	+	+	+	+	+	+	+	+
8	+	+	+	+	+	+	+	+	+
9	+	+	+	-	-	-	-	+	-
10	+/-	-	+/-	+	+	-	-	+	+
11									
12									
13									

Za (+)

Neodlučan/a (+/-)

Protiv (-)

U daljem tekstu su navedena pitanja na osnovu kojih je formirana Matrica podrške-protivljenja:

2. *Smatrate li da usaglašenost HC VF i NATURA 2000 područja može doprinijeti održavanju odnosno poboljšanju identificiranih atributa?*

3. *Da li ste upoznati sa realizovanim projektom identifikacije potencijalnih NATURA 2000 područja u BiH?*

4. *Da li ste upoznati sa procesom izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti (HC VF) na području planine Vranica?*

5. *Da li znate koje institucije imaju upravljačke nadležnosti nad planinom Vranicom, koja je identificirana kao jedno od 122 potencijalna NATURA 2000 područja u BiH?*

7. *Da li postoji i koji je konkretno interes Vaše organizacije kada govorimo o upravljanju područjem planine Vranice?*

8. *Podržavate li međusektorsku saradnju kao princip u identifikaciji i upravljanju NATURA 2000 staništa i šuma visoke zaštitne vrijednosti (HC VF) na planini Vranica?*

9. *Da li je u procesu identifikacije NATURA 2000 područja Vranice bilo dovoljno međusektorske saradnje?*

10. *Da li je u procesu izdvajanja HC VF na području planine Vranice bilo dovoljno međusektorske saradnje?*

Iz prethodne tabele je vidljivo da je većina interesih grupa imala pozitivan odgovor na gore navedena pitanja, odnosno da su u većini bili upoznati sa realizovanim projektom identifikacije

potencijalnih NATURA 2000 područja u BiH i sa procesom izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica. Važno je napomenuti da svi ispitanici smatraju da usaglašenost HC VF i NATURA 2000 područja može doprinijeti održavanju odnosno poboljšanju identificiranih atributa. Interesne grupe koje su se izjasnile da nisu bili upoznati sa procesom izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica su uglavnom one na državnom i federalnom nivou, a kojima to nužno i nije u interesu, jer sam proces izdvajanja HC VF šuma ima lokalni karakter, zbog čega je bilo važnije upoznati pogođene interesne grupe na lokalnom i kantonalnom nivou. Ovo je i ispunjeno, osim Ministarstva prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona čiji predstavnik tvrdi da nisu bili upoznati ni sa procesom izdvajanja HC VF šuma niti sa projektom identifikacije potencijalnih NATURA 2000 područja u BiH konkretno kada je u pitanju područje planine Vranica. Međutim oba procesa su na adekvatan način bila medijski praćena, bilo putem službenih stranica, društvenih mreža, radio/TV stanica, te ostalih vidova promotivnih kampanja, tako da su čak i interesne grupe koje nisu bile direktno ili indirektno uključene u proces formiranja ili direktno obaviještene, imale priliku da o tome saznaju.

Sve kontaktirane interesne grupe su izrazile određeni interes u pogledu upravljanja područjem planine Vranice, dok je većina njih znala koje institucije imaju upravljačke nadležnosti nad ovim područjem. Izraženi interesi su se razlikovali, shodno i njihovim primarnim ciljevima rada, pa tako Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH svoje interese vidi u implementiranju svih donešenih zakonski akata i strateških planova, a posebno onih koji se odnose na implementaciju međunarodnih sporazuma, pomoći u implementaciji projekata i provođenju Direktiva, te jačanju horizontalnih i vertikalnih veza. Donekle sličan interes ima i Federalno ministarstvo okoliša i turizma, a to je da se na održiv način što prije uspostave NATURA 2000 područja i poveća procent zaštićene teritorije, te da se ispuni jedan od Aichi ciljeva (17% zaštićene teritorije). Kada su u pitanju državne i javne institucije u sektoru šumarstva, njihovi interesi se također ne razlikuju mnogo, a kako je to navelo Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva najviše se odnose na održivo gospodarenje šumama gledano u najširem kontekstu. Donekle su isti interes izrazili i predstavnici Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona, s tim da su naglasak dali na jačanje dodatnih ekoloških i socioloških kapaciteta gdje bi korist imale sve zainteresovane strane u skladu sa zakonom i principima dobre prakse. Slični interesi su i Šumarije Fojnica, a to je provođenje svih funkcija šuma, a s obzirom da na ovom području nemaju ekonomski interes, zalažu se prvenstveno za zaštitu ovog područja čime žele unaprijediti vlastiti poslovni imidž i promovirati se kao društveno odgovorno preduzeće. S druge strane ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf svoj interes vide kroz usklađivanje planske dokumentacije sa stvarnom situacijom, odnosno da se nastala ograničenja prilikom gospodarenja uvrste u plansku dokumentaciju. Pored ovoga, također su naglasili da im je interes uzimanje aktivnog učešća u očuvanje prirodnih vrijednosti ovog područja, ali i uspostavljanje dobrih odnosa sa lokalnom zajednicom. Ispred kantonalne Vlade i resornog ministarstva Uprava za šumarstvo SBK je opredijeljena za upravljača, odnosno imaju upravljačku funkciju u ime vlasnika, stoga se njihov interes ogleda u osiguranju primjeni i poštivanja propisanih mjera od strane svih lica koja gospodare područjem, odnosno koja provode određene mjere ustanovljena po bilo kom osnovu, *"a sve u cilju ostvarenja krajnjeg efekta zaštita i unaprjeđenje svake stope prostora sa svim vrijednostima, tj. da ne bi došlo do njihove stagnacije ili degradacije"*. Interes Ministarstva prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona je očekivani i odnosi se na izradu prostornog plana područja Vranice, *"te da se prepoznate prirodne vrijednosti na Vranici identificiraju i zaštite u onoj mjeri u kojoj je to potrebno, prvenstveno planskom dokumentacijom, da se unaprijedi područje, a ne da se degradira neadekvatnom zaštitom i neplaniranom gradnjom i sječom"*. Predstavnici lokalne zajednice opštine Fojnica svoj interes

vide isključivo u razvoju turizma na području planine Vranica. Generalno se može zaključiti da su interesi različitih interesnih grupa mnogobrojni i različiti, ali da funkcioniranje područja planine Vranica predstavlja zajedničku poveznicu za sve identificirane interese. Diverzitet interesa implicira neminovnost primjene koncepta učesničkog planiranja, participacije i međusektorske saradnje.

Na pitanje ko ima upravljačku nadležnost nad planinom Vranica predstavnici interesnih grupa imaju podijeljeno mišljenje. Neke od institucija (Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH) i interesnih grupa, (predstavnici lokalne zajednice opštine Fojnica) ne znaju ko ima upravljačku nadležnost nad planinom Vranica. Sa druge strane, institucije koje su po prirodi svog posla morale biti aktivno uključene u procese upravljanja i gospodarenja ovim područjem su očekivano pozitivno odgovorile na ovo pitanje, osim predstavnika lokalne zajednice opštine Fojnica. Imajući u vidu da predstavnici lokalne zajednice opštine Fojnica nisu znali odgovor na ovo pitanje, a ujedno imaju upravljačku nadležnost nad dijelom Vranice koji je zakonom zaštićen i proglašen Spomenikom prirode, ukazuje na potrebu dodatne edukacije, ali i neophodnu horizontalnu i vertikalnu saradnju sa ostalim interesnim grupama.

Sve interesne grupe podržavaju međusektorsku saradnju kao princip u identifikaciji i upravljanju NATURA 2000 staništa i šuma visoke zaštitne vrijednosti na planini Vranica, ali mišljenja predstavnika interesnih grupa o tome da li je bilo dovoljno međusektorske saradnje u procesu identifikacije NATURA 2000 i procesu izdvajanja HCVF na područja planine Vranice su podijeljena. Ispitanici koji su na ovo pitanje dali pozitivan odgovor, svoje mišljenje obrazlažu tvrdnjama da je bilo dovoljno razgovora, sastanaka i organiziranih radionica i kada je u pitanju projekat identifikacije NATURA 2000 staništa i izdvajanja HCVF na područja planine Vranice, te da je svako ko je to želio mogao dobiti dovoljno informacija i biti uključen u ove procese. Suprotna mišljenja su argumentirana tvrdnjama da su ovi procesi bili praćeni nedostatkom pravovremenih informacija, i donošenjem odluka bez uključivanja svih zainteresiranih strana, što je rezultiralo odsustvom pojedinih interesnih grupa. Ove interesne grupe smatraju da trebaju biti uključene u ove procese, te da na taj način mogu doprinijeti boljim rezultatima. Imajući u vidu jedinstven stav svih interesnih grupa o važnosti međusektorske saradnje, neophodno je preduzeti sve mjere i aktivnosti za punu implementaciju ovog principa u procesu upravljanja područjem planine Vranica.

Dalje u tekstu su u formi Matrica podrške-protivljenja prikazani i analizirani stavovi predstavnika interesnih grupa na pitanja vezana za uključenost i ulogu u procesu identifikacije NATURA 2000 staništa i u procesu identifikacije HCVF područja na planini Vranica.

Tabela 5: Odgovori predstavnika interesnih grupa na pitanja vezana za uključenost i ulogu u procesu identifikacije NATURA 2000 staništa i HCVF područja na planini Vranica

Interesne grupe	NATURA 2000		HCVF	
	Uključenost u proces (Da/Ne)	Uloga u procesu	Uključenost u proces (Da/Ne)	Uloga u procesu
MVTiEO BiH	Da	Direktno uključeni u projekat Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015) (Koordinator projekta)	Ne	
FMOiT	Da	Direktno uključeni u projekat Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015) (Upravni odbor)	Ne	
FMPViŠ	Da	Direktno uključeni u projekat Podrška Direktive o pticama i Direktive o	Da	Uključeni u projekat izrade Vodiča za vrednovanje i

		staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015) (Upravni odbor)		izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti u BiH (2007)
ŠPD SBK	Ne		Da	Direktno uključeni u projekat izdvajanja HC VF šuma na području SBK u okviru procesa FSC certificiranja
ŠF	Da	Učesnici u radionicama u okviru projekta Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015) (Upravni odbor)	Da	Direktno uključeni u projekat izdvajanja HC VF šuma na području SBK u okviru procesa FSC certificiranja
MPViŠ SBK	Da	Učesnici u radionicama u okviru projekta Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015) (Upravni odbor)	Ne	
MPUGZOPiSP SBK	Ne		Ne	
KUŠ SBK	Da	Učesnici u radionicama u okviru projekta Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015) (Upravni odbor)	Da	Učesnici u radionicama u okviru procesa FSC certificiranja
OF	Ne		Da	Učesnici u radionicama u okviru procesa FSC certificiranja

Iz tabele 5. se može vidjeti da su odgovori predstavnika interesnih grupa po ovom pitanju podijeljeni. Vidljivo je da su neke interesne grupe (Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Šumarija "Fojnica", Kantonalna Uprava za šumarstvo SBK) bile uključene i u projekat Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini, i u izdvajanje HC VF područja u okviru FSC certificiranja, bilo kao direktni učesnici ili učenici u radionicama. Jedino su predstavnici Ministarstva prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona izjavili da nisu bili uključeni ni u jedan od ova dva navedena. Ostale interesne grupe su bile uključene ili u projekat Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini ili u proces izdvajanja HC VF područja u okviru FSC certificiranja. Iako su neke interesne grupe kroz razne radionice bile uključene u projekat Podrška Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini nisu u cjelosti zadovoljne svojom ulogom smatrajući da nisu imali uticaja na donošenje odluka kada je u pitanju identifikacija NATURA 2000 staništa, te da su zbog toga možda izdvojena neadekvatna područja. Ostale interesne grupe kao razloge svoga nezadovoljstva navode različite razloge, uglavnom nedovoljnu informiranost. Isto nezadovoljstvo su izrazili i one interesne grupe koje nisu bile uključene u process izdvajanja HC VF područja, ali su pohvalile ove aktivnosti smatrajući ih pozitivnim pokazateljem nastojanja ŠPD "Srednjobosanske šume" u zaštiti prirodnih vrijednosti. Sigurno je da bi uključivanje ovih institucija u ove postupke pozitivno uticalo na kvalitet cijelog procesa. S obzirom da šumski ekosistemi zauzimaju veliki dio planine Vranica, te da ovim područjem gospodari ŠPD "Srednjobosanske šume", to se posebno odnosi na predstavnike šumarskog sektora.

U tabeli 6. prikazani su prikupljeni podaci o stavovima ključnih aktera koji se odnose na ocjenu usaglašenosti principa NATURA 2000 i HC VF kada su u pitanju procesi identifikacije, atributi, mjere gospodarenja i upravljačka nadležnost. Može se zaključiti da većina ispitanika ima slične stavove u svim kategorijama, osim Kantonalne uprave za šumarstvo SBK čiji se odgovori donekle razlikuju. Kada je u pitanju usaglašavanje u procesu identifikacije NATURA 2000 i HC VF područja ostali ispitanici su dali srednje ocjene (3-4) uz obrazloženje da su poprilično

usaglašeni imajući u vidu da se oba procesa donekle oslanjaju na naučne kriterije. S druge strane predstavnik Kantonalne uprave za šumarstvo SBK svoj odgovor je obrazložio konstatujući da bi se ovi procesi trebali usaglasiti jer imaju isti ishod, *"a to je da se prepoznaju određene izuzetne vrijednosti i da se prema njima ukaže dužna pažnja kako bi i trebala, međutim procesi se vode odvojeno i stoga je ocjena ovako niska"*.

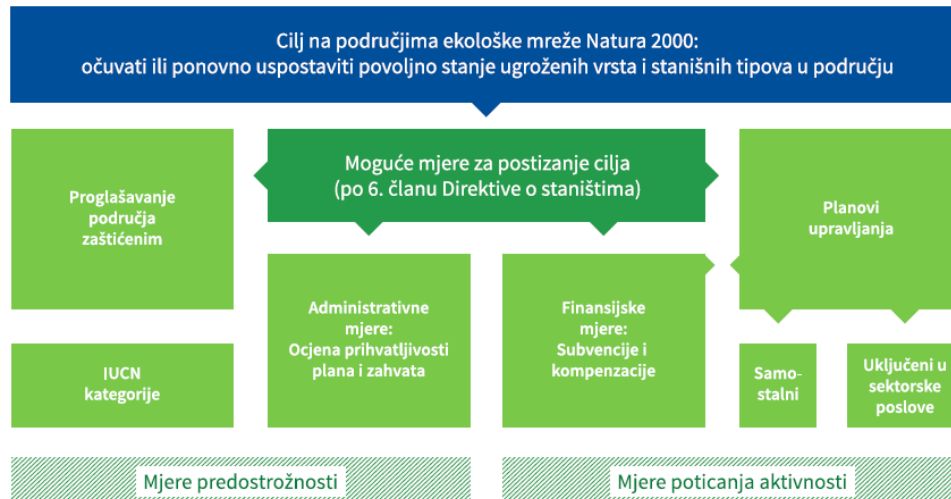
Tabela 6. Ocjena usaglašenosti principa NATURA 2000 i HCVF kada su u pitanju procesi identifikacije, atributi, mjere gospodarenja i upravljačka nadležnost

Interesne grupe	Usaglašenost principa NATURA 2000 i HCVF (1 - Nisu usaglašeni...5 – U potpunosti su usaglašeni)			
	Proces identifikacije područja	Atributi	Propisane mjere gospodarenja	Upravljačka nadležnost nad područjem
MVTiEO BIH	-	-	-	-
FMOiT	4	4	5	-
FMPViŠ	4	4	5	4
ŠPD SBK	4	4	4	3
ŠF	3	3	4	3
MPViŠ SBK	3	4	4	2
MPUGZOPiSP SBK	3	3	-	5
KUŠ SBK	2	2	1	3
OF	-	-	-	-

Slične ocjene su date kada je u pitanju i usaglašenost u atributima koji se izdvajaju uz obrazloženje da ova dva procesa nisu u potpunosti usaglašena, s obzirom da HCVF obuhvata širi dijapazon vrijednosti koji se smatraju vrijednim, dok je NATURA 2000 fokusirana jedino na prirodne vrijednosti odnosno na zaštitu staništa i ugroženih vrsta flore i faune, sa posebnim osvrtnom na zaštitu ptica. Najveće ocjene su date kod usaglašenosti propisanih mjera gospodarenja uz obrazloženje da se za zaštitu izdvojenih vrijednosti jedino mogu primjenjivati mjere gospodarenja propisane naučnim kriterijima ili dobrom praksom, te da tu nema neke velike razlike. Izuzetak čini procjena predstavnika Kantonalne uprave za šumarstvo SBK koji smatra da ova dva koncepta nisu nikako usaglašena kada su u pitanju mjere gospodarenja konstatujući da je NATURA 2000 površnija, jer je usmjerena i adresirana na ministarstva koja su opredijeljena Zakonom o zaštiti prirode, a koji su potpuno isključili šumarski sektor, stoga HCVF daleko bolje propisuje mjere gospodarenja u odnosu na NATURA 2000. Na pitanje da ocjene usaglašenost između principa NATURA 2000 i HCVF kada je u pitanju upravljačka nadležnost stavovi interesnih grupa su bili podijeljeni. Određen dio njih su smatrali da je to moguće, jer oba principa tretiraju isto područje, i istu aktivnost pa je neosnovano da postoji više institucija, stoga bi pitanje upravljača moralo opredijeliti jednog, tj. onog koji gospodari tim prostorom i koji provodi redovne mjere gospodarenja. S druge strane dio interesnih grupa su smatrali da bi se teško mogli usaglasiti jer NATURA 2000 područja spadaju u nadležnost resornih ministarstava koji se bave zaštitom prirode, dok je HCVF isključivo u nadležnosti šumarskog sektora. Postoje tri moguća tipa mjera očuvanja područja NATURA 2000 propisanih u Direktivi o zaštiti staništa prikazana na shemi 2. (Federalno ministarstvo zaštite okoliša i turizma, 2014a)):

- Zakonske: zaštićena područja utvrđena pravnim aktom
- Upravne: mjere koje proizilaze iz drugih propisa, npr. rješenja u skladu sa Zakonom o šumama)
- Ugovorene: pravna osoba, odgovorna za upravljanje NATURA 2000 područjem sačinjava odgovarajući ugovor s vlasnikom u vezi posebnih mjera na području

Ukoliko je to potrebno, moguće je kombinovati više vrsta mjera koje moraju odgovarati ekološkim zahtjevima ciljnih vrsta i stanišnih tipova. Imajući ovo u vidu, te da postoji puna sloboda u uspostavljanju pristupa upravljanju NATURA 2000 područja pod uslovom da se ispune obaveze u okviru nacionalnog sistema, sasvim je sigurno da se izdvojena NATURA 2000 područja mogu inkorporirati u HCVF koncept na mjestima gdje je to moguće, odnosno gdje se oni prostorno preklapaju i gdje su vrijednosti zaštite iste.

Shema 2. Vizualizacija člana 6., stav 1.

Odgovori ispitanika koji se odnose na identifikaciju i ocjenu moći i interesa najvažnijih interesnih grupa kada je u pitanju NATURA 2000 i HCVF su prikazani u formi Matrice interes – moć. Obzirom da se planina Vranica najvećim dijelom nalazi na području općine Fojnica, logično je da općina Fojnica i resorna ministarstva SBK kao predstavnici zakonodavno-izvršne vlasti na općinskom i kantonalnom nivou, imaju ulogu ključnih aktera, odnosno interesnih grupa koje imaju relativno veliku moć i veliki interes u upravljanju ovim područjem. U grupu ključnih aktera identificirano je i ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf, kao preduzeće koje gospodari ovim područjem, te ocijenjeno kao akter koji ima apsolutno najveću moć i interes kada je u pitanju upravljanje HCVF područjem što je i očekivano, ali i kao neko ko ima veliku moć i interes u upravljanju NATURA 2000 staništima. Imajući u vidu prirodu NATURA 2000 staništa sasvim je očekivano da je Federalno ministarstvo prostornog uređenja i turizma prepoznato kao ključni akter koji ima najveću moć i veliki interes. U cilju unaprijeđenja međusektorske saradnje sa svim zainteresiranim stranama, potrebno je za interesne grupe sa izraženom moći i interesom primijeniti strategiju "potpunog zadovoljenja njihovih interesa". Kad su u pitanju interesne grupe koje imaju relativno veliku moć, a manje izražen interes, što se prije svega odnosi na Federalno ministarstvo prostornog uređenja u upravljanju NATURA 2000 područjem, trebalo bi primijeniti strategiju "držati zadovoljnim", u smislu jačanja partnerskih odnosa.

Matrica interes – moć kada je u pitanju upravljanje NATURA 2000 područja

		Moć	
		Mala	Velika
Interes	Veliki		TZ NVO ŠPD SBK MPUGZOPiSP SBK MPViŠ SBK OF FMPViŠ FMOiT
	Mala		

--	--	--

Za interesne grupe koje imaju veliki interes ali relativno malu moć, a prije svega to se odnosi na različite nevladine organizacije, turističku zajednicu i obrazovne institucije u oba procesa, najbolje je primijeniti strategiju "držati informisanim", iako u zavisnosti od različitih okolnosti ova strategija ponekad nije dovoljna da zadovolji sve njihove interese i očekivanja. Kada su u pitanju interesne grupe sa niskom moći i slabije izraženim interesom, koje trenutno kao takve nisu identificirane, u procesu upravljanja ovim područjem treba primijeniti strategiju "minimalnog angažmana" uz stalno praćenje promjena oba parametra prikazana u Matrici interes-moć. Neophodno je naglasiti da je matrica interes-moć korištena isključivo za potrebe definiranja adekvatne strategije koja bi se trebala primijeniti prema različitim interesnim grupama u cilju jačanja i promovisanja međusektorske saradnje kada je u pitanju upravljanje NATURA 2000 područjima na kojima se nalaze i izdvojene šume visoke zaštitne vrijednosti. Prisustvo relativno velikog broja moćnih interesnih grupa na ovakvim područjima u značajnoj mjeri usložnjava njihovo funkcionisanje i ukazuje na neophodnost njihovog uključivanja u proces upravljanja, odnosno zadovoljavanja njihovih interesa primjenom koncepta međusektorske saradnje kao jednog od vodećih principa u upravljanju zaštićenim područjima.

Matrica interes – moć kada je u pitanju upravljanje šumama visoke zaštitne vrijednosti

		Moć	
		Mala	Velika
Interes	Veliki	TZ OI MPViŠ SBK NVO OF ŠPD SBK	
	Mali		

U toku ovih istraživanja ključni akteri su pitani da predložene tri aktivnosti u cilju unapređenja upravljanja NATURA 2000 staništima, te tri aktivnosti u cilju unapređenja upravljanja HC VF na području planine Vranica. Preporuke koje su dali ispitanici vezano za poboljšanje upravljanja NATURA 2000 staništima na području planine Vranica su:

- Na transparentan način uspostaviti upravljačku strukturu, te odrediti nadležnosti/upravljačku nadležnost dati nekoj od postojećih organizacija
- Osigurati finansijska sredstva i uložiti u zaštitu identificiranih vrijednosti, provođenju terenskih istraživanja i uređenja detaljnog inventara
- Vršiti adekvatan kontinuirani monitoring
- Pratiti propisane mjere gospodarenja
- Napraviti sveobuhvatniji i realističniji plan upravljanja
- Povećati inspekcijski nadzor, te broj redara koji će nadgledati turistički najposjećenije zone

- *Voditi proces transparentno u saradnji sa svim zainteresiranim stranama radi izbjegavanja konflikata*
- *Uključiti u proces razgovorom sve interesne i pogođene grupe, a ne vršiti nametanje kroz edukacijske i informativne sastanke*
- *Područja uključiti u zakonske i podzakonske akte šumarstva, programe gospodarenja i prostorno-plansku dokumentaciju*
- *Mapirati distribuciju staništa iz Priloga Direktiva koje se mogu naći u BiH*
- *Pažnju posvetiti na odnos između politika zaštite prirode i drugih sektora – uspostaviti bolju međusektorsku saradnju*
- *Izvršiti preklapanje NATURA 2000 staništa sa izdvojenim HC VF-om*
- *Izraditi strateške studije na Federalnom nivou, i plan koji će integralno zaštititi cijelo područje*

Slične preporuke su date i za unapređenja upravljanja HC VF na području planine Vranica:

- *Vršiti kontinuirani monitoring*
- *Pratiti propisane mjere gospodarenja*
- *Izdvojiti finansijska sredstva i uložiti u zaštitu identificiranih vrijednosti*
- *Povećati inspekcijski nadzor, te broj redara koji će nadgledati turistički najposjećenije zone*
- *Voditi proces transparentno u saradnji sa svim zainteresiranim stranama radi izbjegavanja konflikata*
- *Područja uključiti u programe gospodarenja i prostorno-plansku dokumentaciju*

Ključni akteri su prepoznali i naveli najvažnije mjere koje se odnose na upravljanje područjem NATURA 2000 i HC VF, a to se prije svega odnosi na određivanje upravljačkog tijela kada je u pitanju Natura 2000, procese zasnivati na transparentnim i učesničkim principima, kontinuirano vršiti nadzor nad provođenjem mjera gospodarenja, te planove i elaborate uključiti u već postojeće prostorno-planske i programe gospodarenja i time integrišući zaštićena područja u već postojeću upravljačku i nadzornu strukturu.

5. KOMPARATIVNA ANALIZA I IDENTIFIKACIJA ATRIBUTA VISOKIH ZAŠTITNIH VRIJEDNOSTI NATURA 2000 STANIŠTA KAO OSNOVA ZA IZDVAJANJE HC VF ŠUMA NA PODRUČJU VRANICE

Povezivanje koncepta NATURA 2000, kao regulatornog instrumenta šumarske politike, sa konceptom šuma visoke zaštitne vrijednosti, koji proizilazi iz certificiranja šuma kao dobrovoljnog i tržišno orijentiranog instrumenta šumarske politike, omogućava se da izdvojena područja budu adekvatno tretirana i očuvana kroz mjere održivog gospodarenja od strane korisnika i vlasnika šuma. Iako ova dva koncepta teoretski potiču iz različitih izvora, te predstavljaju različite instrumente šumarske politike, u najširem kontekstu njihova filozofija je slična. Oba koncepta nastoje da održavaju, unaprijede i promovišu važnost identificiranih atributa. Oni zagovaraju da aktivnosti na određenim područjima nemaju negativan uticaj na biodiverzitet i ekosistem u cjelini, uključujući i šume. Međutim, to ne podrazumijeva da se ova područja moraju pretvoriti u strogo zaštićena. Imajući u vidu da su pristupi u očuvanju i održivom korištenju područja u ovom slučaju mnogo širi, uglavnom usmjereni na saradnju ljudi sa prirodom, a ne protiv nje, Nature 2000 i HC VF su komplementarni. Iako je HC VF koncept mnogo širi u smislu vrijednosti koje se štite (osim vrijednih i ugroženih vrsta i staništa, uključuje ekosisteme na nivou pejzaža i mozaike, kritične usluge ekosistema, potrebe lokalne zajednice i kulturološke vrijednosti) i geografskog područja (ne obuhvata samo zemlje EU) NATURA 2000 staništa mogu lako biti integrisana u njega. S obzirom na to da je cilj NATURA 2000 osigurati dugoročno preživljavanje najvrjednijih i najugroženijih vrsta i staništa u EU, navedenih u prilogu Direktive o pticama i Direktive o staništima, ovaj koncept je kompaktan sa kategorijama HC VF 1 (diverzitet vrsta) i HC VF 3 (ekosistemi i staništa).

HC V 1 obuhvata značajne koncentracije biološkog diverziteta, prepoznate kao jedinstvene ili izvanredne u poređenju s drugim područjima (unutar iste zemlje, manjim administrativnim područjima, ili u poređenju s biogeografskim jedinicama odgovarajuće veličine), i na osnovu prioritetnih okvira ili kroz terenske procjene i konzultacije. Kao visoke zaštitne vrijednosti unutar ove kategorije se podrazumijevaju:

- visoko sveukupno bogatstvo, raznolikost ili jedinstvenost vrsta unutar određenog područja u poređenju s drugim lokalitetima unutar istog biogeografskog područja;
- populacije višestrukih endemskih ili rijetkih i ugroženih vrsta;
- značajne populacije ili veliko obilje pojedinačnih endemskih ili rijetkih i ugroženih vrsta, koje predstavljaju značajan udio regionalne, nacionalne ili globalne populacije potrebne za očuvanje održivih populacija, bilo tokom cijele godine (npr. važno stanište za određenu vrstu) ili sezonski, uključujući migratorne koridore, mjesta za uzgoj, sklonište ili hibernaciju, ili skloništa od uznemiravanja;
- male populacije pojedinačnih endemskih ili rijetkih i ugroženih vrsta, u slučajevima kada je nacionalno, regionalno ili globalno preživljavanje te vrste isključivo zavisi od dotičnog područja;
- lokaliteti sa značajnim bogatstvom rijetkih i ugroženih vrsta ili populacija (uključujući privremene koncentracije) prioritetnih vrsta koje su ključne za zaštićena područja ili druga prioritetna područja unutar iste biogeografske granice;
- posebno važne genetske varijacije, podvrste ili sorte.

Pod "rijetko" se opisuju vrste koje su prirodno rijetke, rasprostiru se u koncentracijama male gustoće na netaknutim staništima ili su rijetke zbog ljudskih aktivnosti i na granici njihove prirodne distribucije. Ugrožene i vrste u opasnosti mogu uključivati vrste koje su opisane IUCN klasifikacijom kao ranjive (VU), ugrožene (EN) i kritično ugrožene (CR) na globalnom ili regionalnom nivou, ili čija je trgovina regulisana međunarodnim sporazumima (npr. CITES), kao i nacionalno zaštićene vrste. Endemske vrste su one koje se nalaze samo unutar ograničenog geografskog područja, koje može biti u rasponu od jedinstvenog lokaliteta ili geografskog

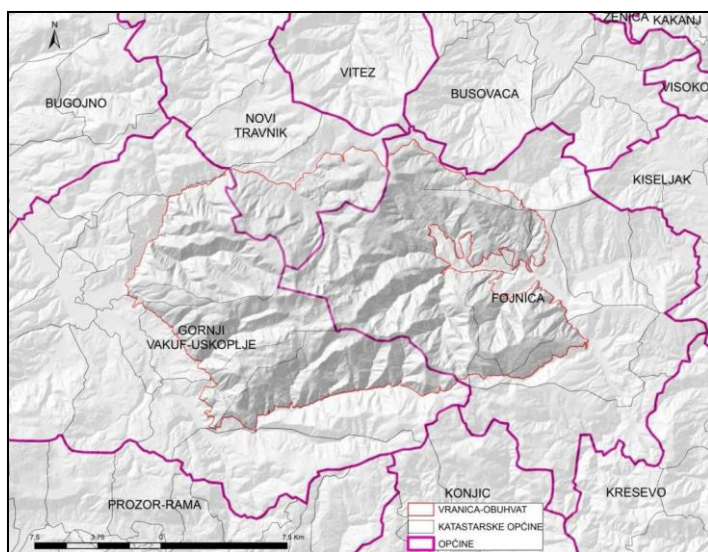
faktora do političke granice kao što je regija ili zemlja (Brown et al., 2013). S druge strane, kriteriji za utvrđivanje područja za zaštitu staništa vrsta u Prilogu II. Direktive o staništima su veličina i gustina populacije vrste na području u odnosu na populaciju na teritoriji države, a za ptice u odnosu na populaciju na teritoriji EU, stepen očuvanosti komponenti staništa, važnih za vrste i mogućnost obnove i poboljšanja stanja, stepen izoliranosti populacija vrste u odnosu na njeno prirodno rasprostranjenje, globalna ocjena područja za očuvanje vrste (Council Directive 92/43/EEC).

HCV 3 uključuje ekosisteme, staništa ili refugije od posebnog značaja zbog njihove rijetkosti ili nivoa opasnosti s kojom se suočavaju, ili njihove rijetke ili jedinstvene kompozicije vrsta, ili drugih obilježja. Da bi se odredili rijetki ekosistemi, potrebno je razmotriti prisutnost sličnih ekosistema u istoj biogeografskoj regiji i/ili zemlji. Također, važni kriteriji mogu biti veličina, starost, struktura i kompozicija vrsta ekosistema. Stoga, kao visoke zaštitne vrijednosti u okviru ove kategorije se mogu odrediti:

- ekosistemi koji su prirodno rijetki, jer zavise od visoko lokaliziranim vrstama tla, lokacijama, hidrološkim, klimatskim ili fizičkim karakteristikama;
- antropogeno rijetki, jer je rasprostranjenost ekosistema uveliko smanjen zbog ljudskih aktivnosti u poređenju s njegovim ranijim rasprostranjenjem;
- ugrožene ili u opasnosti zbog trenutnih ili predloženih aktivnosti;
- klasificirani kao ugroženi u nacionalnim ili međunarodnim sistemima (Brown et al., 2013).

S druge strane kriteriji za utvrđivanje područja za zaštitu tipa staništa u Prilogu I. Direktive o staništima su stepen zastupljenosti tipova staništa od interesa na području EU, površina-tipova staništa od interesa, na području EU u odnosu na cjelokupnu površinu datog staništa na području države, stepen očuvanosti strukture i funkcija staništa i mogućnosti za njihovu obnovu, te globalna ocjena vrijednosti područja za zaštitu tipa staništa (Council Directive 92/43/EEC).

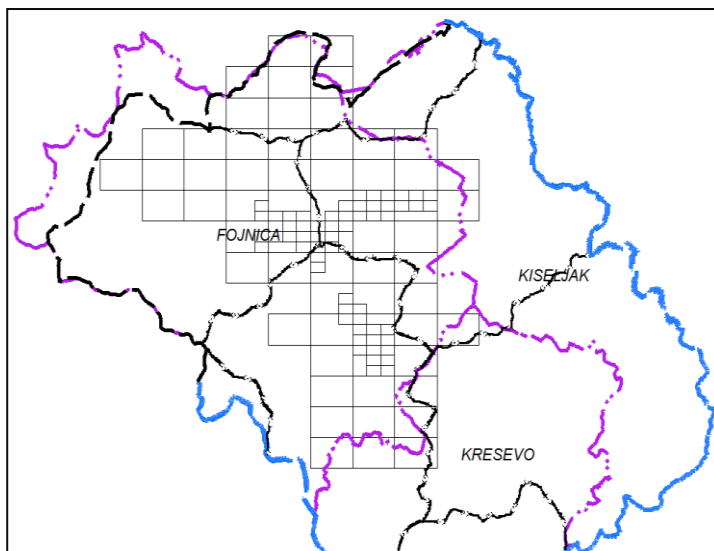
5.1. PROSTORNO I PLANSKO PREKLAPANJE IDENTIFIKOVANIH NATURA 2000 STANIŠTA SA ŠUMAMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA

Mapa 1. Granice planine Vranica

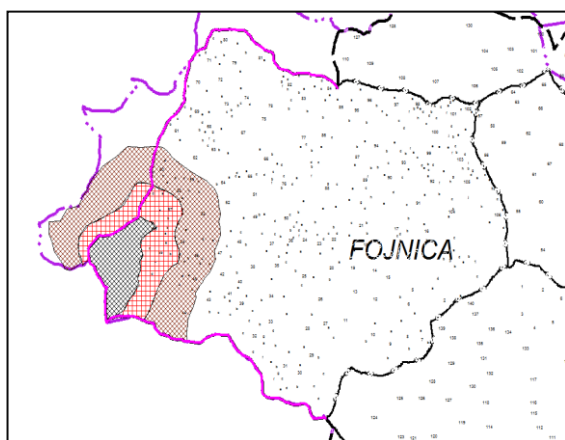
Imajući u vidu administrativno-politički aspekt, planina Vranica se rasprostire na teritoriji nekoliko opština u Srednjobosanskom kantonu (mapa 1.), tačnije, sjeveroistočni, istočni i jugoistočni dijelovi pripadaju opštini Fojnica, sjeverni i sjeverozapadni opštini Novi Travnik, dok zapadni, jugozapadni i južni dijelovi pripadaju opštini Gornji Vakuf – Uskoplje (Federalno ministarstvo okoliša i turizma, 2014b).

S druge strane, šumskoprivredno područje Fojničko, gdje su izdvojene šume visoke zaštitne vrijednosti, se prostire na području opština Fojnica, Kreševo i Kiseljak (mapa 2), te uključuje gospodarske jedinice "Prokos-Fojnica", "Busovača"-dio, "Zahor-Jasikovica", "Lepenica-Kreševo", "Crna rijeka fojnička", "Pogorelica-Garež", i "Neretvica". S obzirom na administrativne granice, granice identificiranih NATURA 2000 staništa i HCVF se preklapaju u općini Fojnici.

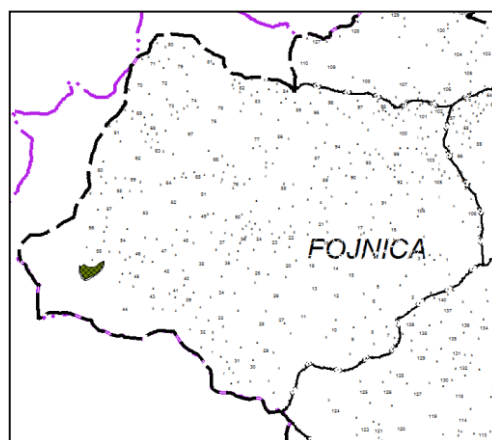

Mapa 2. Granice šumskoprivrednog područja Fojničko

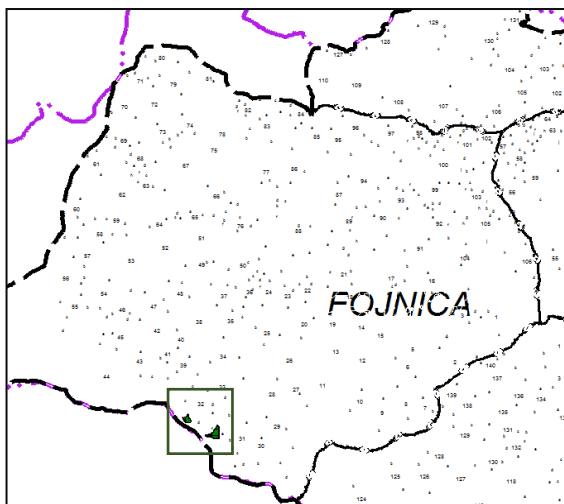
Stoga će se u okviru ove Studije analizirati jedino HCVF područja identificirana na teritoriju opštine Fojnica, odnosno HCVF 1a Spomenik prirode "Prokoško jezero" (mapa 3.), HCVF 1a Stanište klekovine bora (*Pinus mugo*) (mapa 4.), HCVF 1a Stanište zelene johe i tise (*Alnus viridis* i *Taxus baccata*) (mapa 5.), HCVF 1a Sjemenske sastojine bukve i jele (mapa 6.), HCVF 1a Pojas šuma Nacionalnog spomenika "Kozograd" (mapa 7.), HCVF 1a Stanište velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus* L.) (mapa 8.), HCVF 4a Izvorište "Bježanija" (mapa 9.), HCVF 4b Pojas šuma važnih za kontrolu erozije (mapa 10.), HCVF 6 Stari grad "Kašteli" (mapa 11.). Iako izdvojena područja uključuju HCVF kategorije koje nisu usaglašene sa NATURA 2000 konceptom kada su u pitanju vrijednosti koje se štite (HCVF 4a Izvorište "Bježanija", HCVF 4b Pojas šuma važnih za kontrolu erozije, HCVF 6 Stari grad "Kašteli") oni se ne trebaju isključiti iz analize. Ovo područje je bogato diverzitetom biljnih i životinjskih vrsta, te izuzetno značajno zbog svojih pedoloških, klimatskih, hidrografskih, geološko-petrografskih karakteristika, jedinstvenih pejzaža, očuvanih šuma i vodotoka, stoga nije isključeno da se na područjima koja su izdvoje u okviru kategorija HCVF 4 i HCVF 6 jave i vrijednosti koje se štite u skladu sa Direktivom o pticama i Direktivom o staništima.

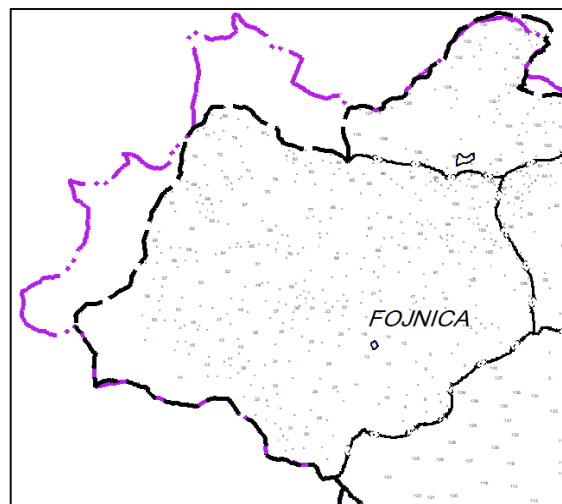
Mapa 3. HCVF 1a Spomenik prirode "Prokoško jezero"

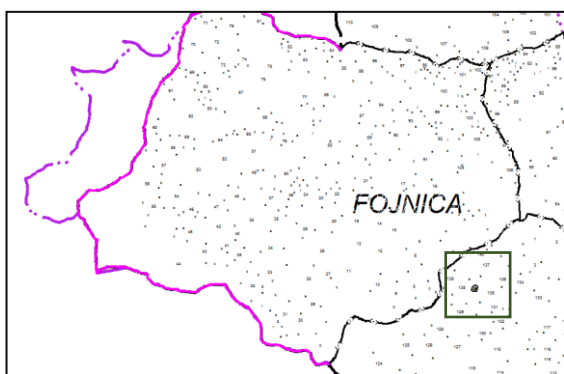
Mapa 4. HCVF 1a Stanište klekovine bora (*Pinus mugo*)

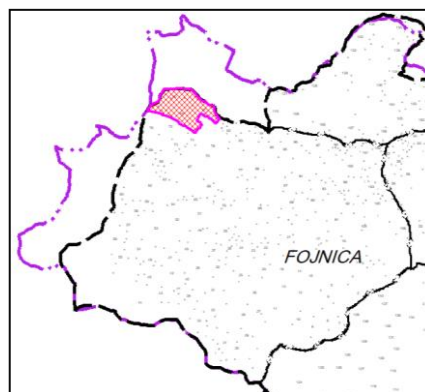
Mapa 5. HCVF 1a Stanište zelene johe i tise (*Alnus viridis* i *Taxus baccata*)

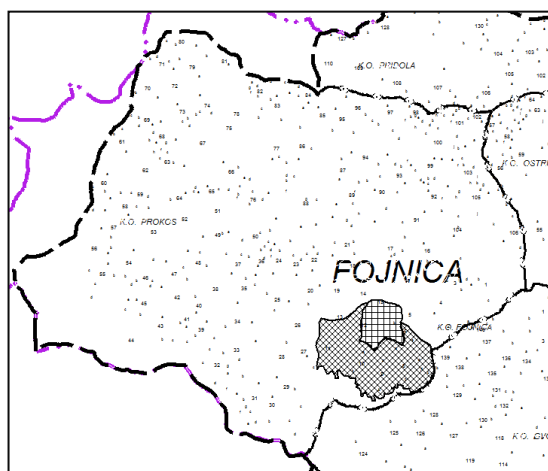
Mapa 6. HCVF 1a Sjemenske sastojine bukve i jele

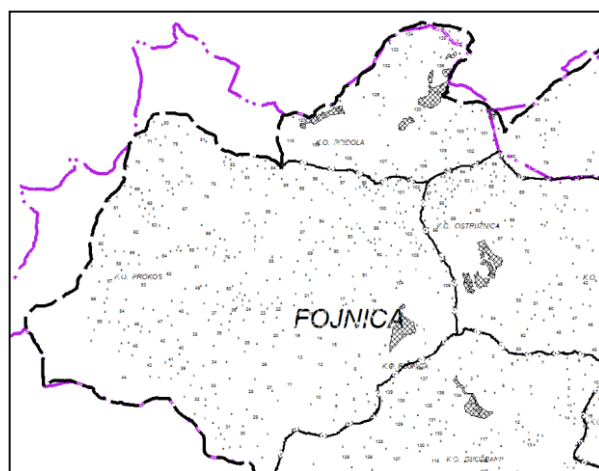
Mapa 7. HCVF 1a Pojas šuma Nacionalnog spomenika "Kozograd"

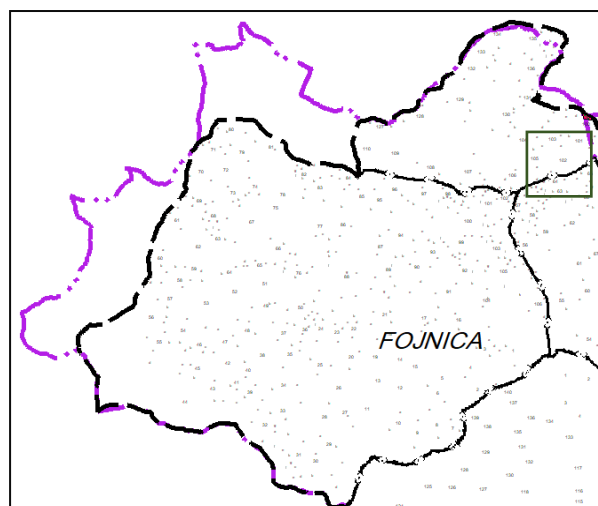
Mapa 8. HCVF 1a Stanište velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus* L.)

Mapa 9. HCVF 4a Izvorište "Bježanija"

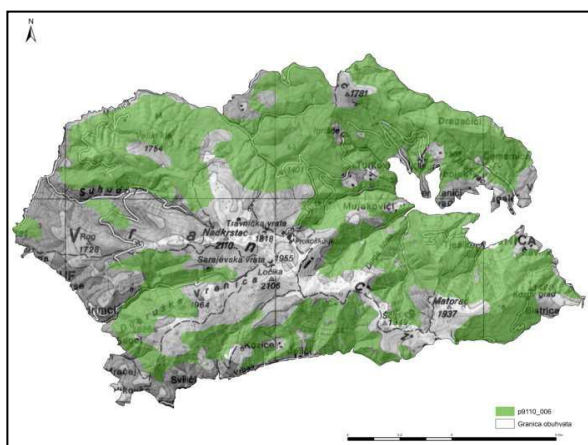

Mapa 10. HCVF 4b Pojas šuma važnih za kontrolu erozije

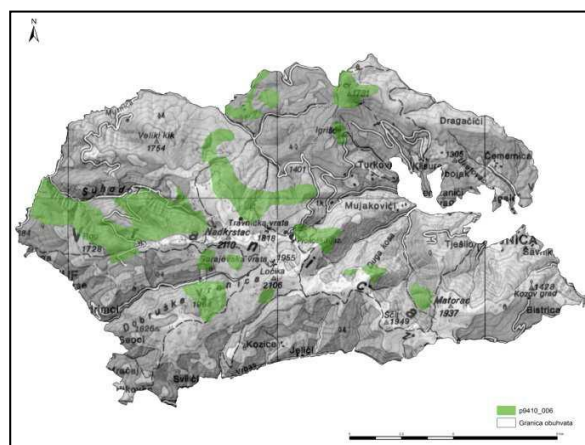

Mapa 11. HCVF 6 Stari grad "Kašteli"

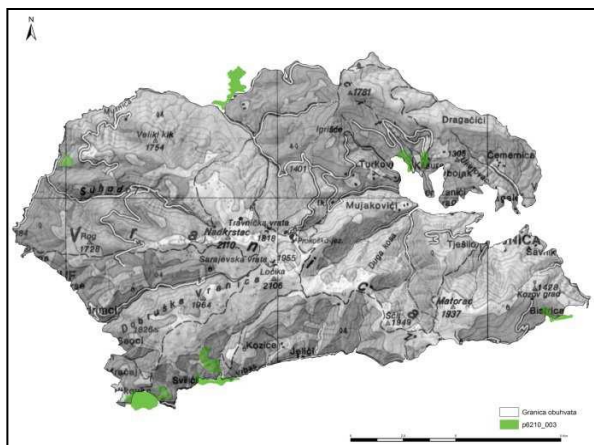
Najzastupljenija NATURA 2000 staništa na šumskoprivrednom području Fojničko su 9110-Acidofilne bukove šume (mapa 12.), 91K0-Ilirske bukove šume sveze *Aremonio-Fagion*, 9410-Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa (mapa 13.), 6210-Suhi kontinentalni travnjaci na krečnjaku (mapa 14.), 4070-Klekovina bora krivulja (mapa 15.), 4060- Planinske i borealne vrištine (mapa 16.), i 4030-Evropske suhe vrištine. Na teritoriji stanišnog tipa 9410-- Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa javlja se ugrožena vrste veliki tetrijeb (*Tetrao urogallus* L.) (Federalno ministarstvo okoliša i turizma, 2014b). Ovo stanište zone visokoplaninskih četinarskih šuma se prostorno preklapa sa identifikovanom HCVF 1a Stanište velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus* L.). Također, stanište tipa 4070-Klekovina bora krivulja se prostorno preklapa sa identifikovanom HCVF 1a Stanište klekovine bora (*Pinus mugo*). Međutim, najveće područje koje se prostorno preklapa pripada identificiranom HCVF 1a Spomenik prirode "Prokoško jezero", koji se odlikuje bogatstvom biološke raznolikosti, te stoga uključuje sva ranije spomenuta NATURA 2000 staništa.

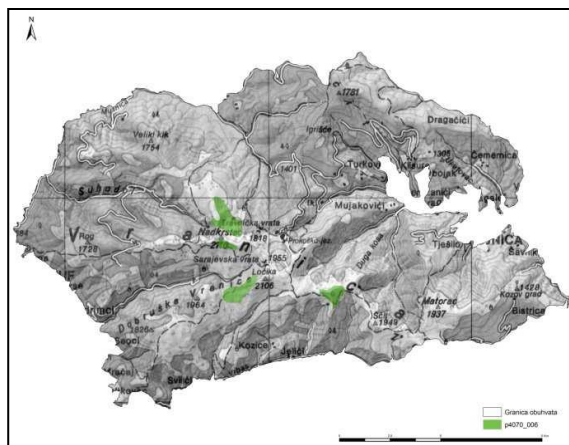
Mapa 12. 9110-Acidofilne bukove šume

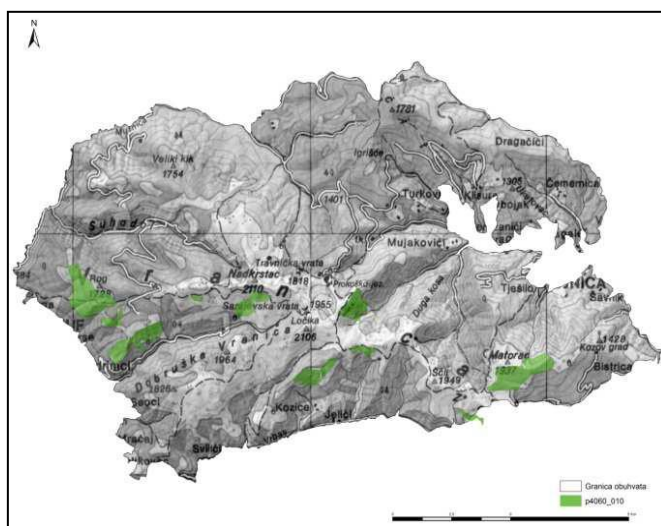
Mapa 13. 9410-Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa

Mapa 14. 6210-Suhi kontinentalni travnjaci na krečnjaku

Mapa 15. 4070-Klekovina bora krivulja

Mapa 16. 4030-Evropske suhe vrištine

Opšti cilj gospodarenja šumama visoke zaštitne vrijednosti jeste održavanje i, gdje je to moguće, povećanje značajnih i kritičnih ekoloških i društvenih vrijednosti kao dio odgovornog gospodarenja. Procjena HCV-a pruža preporuke za gospodarenje koje su često općenite, kao što je održavanje konkretne populacije vrsta ili osiguravanje stalne dostupnosti nedrvenih šumskih proizvoda za lokalnu zajednicu itd. (Brown, E., M.J.M. Senior., 2014). Elaborat izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti na šumskoprivrednom području Fojničko daje jasne upute za gospodarenje svake identificirane HCVF. Mjere gospodarenja za HCVF 1a Spomenik prirode "Prokoško jezero" su određene zakonom o proglašenju Spomenika prirode "Prokoško jezero" ("Službene novine SBK/KSB" broj 12/05). U članovima 12., 13. i 14. Zakona, navedene su mjere koje se provode po zonama, tako je u prvoj zaštićenoj zoni (zoni A) propisano da se na šumskom zemljištu pod šumom ne izvode se nikakvi zahvati u smislu sječa, dozvoljavaju se samo šumsko – uzgojni radovi u cilju unapređenja stanja šuma (pošumljavanje, podsijavanje sadnica i sl.). U drugoj zaštitnoj zoni (zoni B) dozvoljene su aktivnosti sječe u skladu sa šumskoprivrednom osnovom, koju vrši šumskoprivredno društvo i vlasnici privatnih šuma (vršenje sječa u cilju unapređenja sociološko – ekološkog aspekta područja). U trećoj zaštitnoj zoni (zoni C) dozvoljena je sječa šume u skladu sa šumsko-privrednom osnovom, koju vrše kantonalno šumskoprivredno društvo i vlasnici privatnih šuma (vršenje sječa u cilju unapređenja socio – ekološkog aspekta područja). Mjere gospodarenja za HCVF 1a Stanište klekovine bora (*Pinus mugo*) se odnose na zabranu sječa, iskorjenjivanje i bilo kakvo

oštećivanje stabala shodno Zakonu o šumama SBK. Iste mjere se propisuju i za HCVF 1a Stanište zelene johe i tise (*Alnus viridis* i *Taxus baccata*), međutim lokalno stanovništvo koristi tisu zbog pravljenja raznih rukotvorina, zbog čega nekad dolazi do degradacije ovih područja. Pored zabrane sječe, iskorjenjivanja i oštećivanja stabala dozvoljene su i šumsko – uzgojne mjere u smislu uklanjanja nepoženjog grmlja i nadržavanja, te oslobađanje podmalatka od korova. HCVF 1a Sjemenske sastojine bukve i jele su specifična područja, kojima se gospodari isključivo na način kojim se obezbjeđuje najbolji urod u svakom pogledu. Ističući u prvi plan proizvodnju genetski kvalitetnog reproduktivnog materijala, propisane mjere gospodarenja se odnose na provođenje uzgojno-meliorativnih i drugih intervencija čime će se poboljšati genetički kvalitet sjemenskih sastojina i stimulirati urod sjemena. Za HCVF 1a Pojas šuma nacionalnog spomenika "Kozograd" mjere gospodarenja su definisane Odlukom komisije za očuvanje nacionalnih spomenika FBiH. Na ovom lokalitetu zabranjene su bilo kakve sječe. Dozvoljavaju se jedino šumsko – uzgojni radovi u "buffer" zoni kao što su čišćenje od nepoželjnog rastinja, korova, kao i uklanjanje opasnih stabala koja su prijetnja za oštećivanje zaštitnog pojasa nacionalnog spomenika, stabala koja predstavljaju kalamitet za insekte (sušike, izvale, prelomi), jer se javljaju vrste drveća koja su podobna za to (smrča), kao i mjere u slučaju požara. Svi navedeni radovi rade se u sklopu posebnog projekta, u smislu održavanja buffer zone ovog spomenika. Mjere gospodarenja u okviru HCVF 1b Stanište velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus* L.) treba da se usklade sa životnim potrebama velikog tetrijeba u smislu izbjegavanje radova u ovim odjelima u periodu od marta do septembra jer je ovo doba parenja, reprodukcije i uzgoja mladih. Propisano je ograničeno pašarenje (prostorno i vremenski), kao i ostavljanje dovoljnog broja starih i odumrlih stabala na ovim staništima, ali pod uvjetom da ista nisu prijetnja pojavi zaraze i kalamiteta. Također je naglašena važnost stavljanja odgovarajućih upozorenja da se radi o staništu tetrijeba, zbog različitih sportskih i rekreacionih aktivnosti od strane trećih lica. U HCVF 4a Izvorište "Bježanija" propisana je zabrana vršenja sječe, kako bi se održalo i očuvalo dosadašnje prirodno stanje šuma. Dozvoljene su jedino sanitarne i uzgojne sječe u slučaju pojave zaraznih bolesti, kalamiteta insekata i požara. HCVF 4b Pojas šuma važnih za kontrolu erozije su specifična područja na stijenama i strmim terenima nagiba preko 40%, klizištima i lokalitetima lavina, stoga gospodarske aktivnosti nisu dozvoljene, odnosno zadržava se postojeće stanje. Drugim riječima, zabranjene su bilo kakve aktivnosti, a intervencije u vidu sanitarnih sječa su dozvoljene isključivo u slučaju hitne potrebe s ciljem zaštite šuma i šumskog zemljišta kao i pojave požara. Mjere gospodarenja definisane u HCVF 6 Stari grad "Kašteli" se odnose na zabranu radova i sječe, dok su u nekim dijelovima dozvoljeni radovi čišćenja kultura od nepoželjnih vrsta. (ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf, 2016).

U NATURA 2000 šumska staništima propisane mjere gospodarenja su do određene mjere slične prethodno navedenim. Ovo se konkretno odnosi na održavanje u povoljnom stanju visokoplaninske četinarske šume smrče (stanišni tip 9410) od najmanje 3.500 ha naročito sprječavanjem požara, ilegalne sječe i uključivanjem mjera zaštite prirode u prostorno-plansku dokumentaciju. Ugrađene mjere zaštite prirode obuhvataju, pored ostalog, ostavljanje starih stabala i mrtvog drveća najmanje 12 m³ po hektaru, što je bitno za osiguravanje povoljnog stanja ciljnih vrsta (npr. sove *Aegolius funereus*, djetlića *Picoides tridactylus* i *Dryocopus martius*). Dalje, stvaranje optimalnih habitata za ciljnu vrstu velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus* L.), koji se temelje na strukturno raznolikim sastojinama, očuvanju mravinjaka i kreiranju mirnih zona oko poznatih mjesta gniježdenja od marta do jula u poluprečniku 250-750 m. Za brdsko-planinske stanišne tipove acidofilne šume bukve (stanišni tip 9110) površine 12.790 ha i ilirske bukove šume (stanišni tip 91K0) površine 4.003 ha propisuju se mjere održavanja u povoljnom stanju, naročito sprječavanjem ilegalnih sječa i uključivanjem mjera zaštite prirode u prostorno-plansku dokumentaciju. Mjere zaštite prirode za bukove šume obuhvataju, pored ostalog obnovu autohtonim i staništu prilagođenim vrstama drveća (zbog održavanja stanišnih

tipova u povoljnom stanju), kreiranje raznolike strukture svih razvojnih faza sa malim (gdje je jela) do srednje velikim podmlađenim površinama, ostavljanje mrtvog drveće najmanje 9 m³ po hektaru, što je bitno za osiguravanje povoljnog stanja određenih vrsta. Generalno propisano je da izvođenje radova u šumi treba vršiti što više izvan perioda gniježđenja ptica i prilagođavati se vremenskim uslovima, tako da će što manje negativno uticati na šumske sastojine, tlo i vode u šumi. Za zone visokoplaninskih vriština i grmovitih površina propisane mjere gospodarenja se odnose na očuvanje u povoljnom stanju suhe vrištine (stanišni tip 4030) na površini od najmanje 31 ha i planinske vrištine (stanišni tip 4060) na površini od najmanje 880 ha sprječavanjem požara, kontroliranim intenzitetom ispaše i načinom i obimom branja plodova (borovnice) koji neće ugroziti to stanje. Posebno su važne mjere propisane za očuvanje klekovine bora krivulja (stanišni tip *4070) na površini od najmanje 342 ha i unaprijeđenje šibljaka žbunastih vrba do površine od najmanje 1,5 ha sprječavanjem paljenja i kontroliranim intenzitetom ispaše. Također je naglašena važnost očuvanja i unaprijeđenja vrste populacije balkanske divokoze (*Rupicapra rupicapra balcanica*), jarebice kamenjarke, (*Alectoris graeca*), surog orla (*Aquila chrysaetos*) i biljke *Arabis scopoliana* u ovoj zoni kao važnim dijelom staništa ovih vrsta. (Federalno ministarstvo okoliša i turizma, 2014b; Milanović et al., 2015).

Iako su propisane mjere gospodarenja relativno slične za identifikovane HCVF i NATURA 2000 šumske zone, u određenoj mjeri one se razlikuju na nivou zaštite (npr. ograničenje u šumskim radovima za zaštitu velikog tetrijeba). U situacijama u kojima se zaštita očekuje, mjere gospodarenja moraju osigurati da su poduzete određene aktivnosti uz primjenu načela predostrožnosti. Imajući u vidu definiciju načela predostrožnosti, za isto područje koje se istovremeno štiti po principima HCVF i NATURA 2000, potrebno je primijeniti one mjere gospodarenja koje su strožije i usmjerene ka očuvanju pronađenih vrijednosti.

Koncepti NATURA 2000 i HCVF gledano u najširem smislu imaju iste ciljeve, a to su očuvanje i poboljšanje identifikovanih atributa. Imajući u vidu kriterije za odabir NATURA 2000 staništa i HCVF, i njihove preklapajuće tačke, kao i sličnosti u mjerama gospodarenja, može se zaključiti da su ovi koncepti u određenoj mjeri kompatibilni u smislu korištenja. Oni se mogu povezati na takav način da poboljšavaju ili naglašavaju kvalitet zaštite jedni drugih, a ne da se međusobno zamijene ili suprotstave. Najveća usaglašenost koncepta Nature 2000 i HCVF je pronađena za kategorije HCVF 1 (diverzitet vrsta) i HCVF 3 (ekosistemi i staništa). U tom smislu, NATURA 2000 šumska staništa se mogu identifikovati kao visoka zaštitna vrijednost unutar koncepta HCVF-a u kategorijama HCVF 1 i HCVF 3.

6. PREPORUKE ZA IZDVAJANJE ŠUMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI U OKVIRU POTENCIJALNIH NATURA 2000 STANIŠTA

Područja zaštićena NATURA 2000 ekološkom mrežom ili konceptom visoke zaštitne vrijednosti često se poistovjećuju sa zaštićenim područjima u kojima su ljudske djelatnosti značajno ograničene ili čak isključene radi očuvanja prije svega biološkog diverziteta. Međutim, ovi koncepti počivaju na drugim načelima, a njihov cilj upravljanja je održati ili poboljšati povoljno stanje očuvanosti ciljnih vrijednosti određenog područja. Često je to moguće bez propisivanja bitnih ograničenja, kroz provođenje mjera očuvanja od strane organizacije koje se bave upravljanjem i gospodarenjem ovim područjima ili ljudi koji u suživotu s prirodom dijele svoj životni prostor s ugroženim vrstama i staništima. Većina zahvata u ovim područjima se provode uz mjere ublažavanja mogućih negativnih utjecaja, gdje su ponekad potrebne tek manje prilagodbe. S druge strane društveno-politička zajednica postavlja pred organizacije koje se bave upravljanjem i gospodarenjem ovim područjima sve izraženije zahtjeve u smislu društveno odgovornog upravljanja, doprinosa razvoju ruralnih područja i zaštite prirodnih ekosistema. Promjenjivi zahtjevi društva u odnosu na prirodne resurse, uspostava i jačanje međusektorske saradnje, te politička mobilizacija novih interesnih grupa, samo su neki od faktora koji su postali rezultat njihovog rada. Uspjeh ovakvog načina rada se bazira na sinergiji između tradicionalnih aktera politike zaštite prirode i šumarstva, i drugih interesnih grupa koji, umjesto da konkurišu jedni drugima, zajedno djeluju i kreiraju specifičan model upravljanja ovim područjima.

Studija je pokazala da za koncepte koji imaju za cilj zaštitu prirode i njenih resursa, kao što su NATURA 2000 i HC VF, treba promovirati multidisciplinarne i multisektorske pristupe, i tamo gdje je to moguće treba ih usaglasiti. Time bi sektor zaštite prirode bio više povezan sa šumarstvom s ciljem boljeg razumijevanja njihovih napora u zaštiti šuma, dok bi šumarska struka bila pristupačnija i otvorenija za nove koncepte. Također, kao rezultat međusektorske saradnje i dostupnosti podataka, pojednostavila bi se procedura za određivanje nekih HC V kategorija, kao i identifikacija novih potencijalnih šumskih staništa NATURA 2000 na šumskom području.

Složenost upravljanja identificiranim vrijednostima na području planine Vranica uvjetovana je uticajem različitih sektorskih politika i postojanjem velikog broja interesnih grupa. Interesi različitih grupa su mnogobrojni, a diverzitet ovih interesa implicira neminovnost primjene učesničkog planiranja i međusektorske saradnje. U ovako složenim uslovima, sve interesne grupe zahtijevaju da budu uključene u proces identifikacije, izdvajanja, planiranja i provođenja politike razvoja i upravljanja prirodnim resursima. U tom smislu, strateške odluke trebaju biti zasnovane na principima participacije, uključivosti i transparentnosti, uz punu primjenu koncepta međusektorske saradnje između svih zainteresiranih strana. U skladu sa tim, rezultati do kojih se došlo u ovoj Studiji omogućavaju formulisanje sljedećih preporuka adresiranih na različite institucije i interesne grupe:

- Sve interesne grupe nedvojbeno podržavaju međusektorsku saradnju kao jedan od ključnih principa u usaglašavanju NATURA 2000 područja sa HC VF. U tom smislu, jačanje međusektorske saradnje i dijaloga predstavlja interes svih interesnih grupa.
- Kad je u pitanju nivo uključenosti u proces izdvajanja HC VF i identifikacije NATURA 2000 područja, pojedine interesne grupe su iznijele određene primjedbe. Najčešće kritike su upućene na nedostatak informacija i uključenost u ove procese. Razumljivo je da je uspostavljanje sveobuhvatnog sistema informisanja svih interesnih grupa limitirana raznim unutrašnjim i vanjskim faktorima, ali je rješavanju ovog problema potrebno posvetiti više pažnje u narednom periodu. Neophodno je osigurati kontinuiranost u procesima informisanja i komunikacije, te prilikom izbora i primjene

odgovarajuće strategije komuniciranja sa pojedinim interesnim grupama, potrebno je uzeti u razmatranje interes i moć, kao dva ključna atributa svake interesne grupe.

- U smislu unaprijeđenja komunikacije i stvaranja pretpostavki za implementaciju međusektorske saradnje, preporučljivo bi bilo formiranje koordinacionog savjetodavnog tijela koje bi okupljalo predstavnike svih zainteresiranih strana. Takvo tijelo bi zasigurno doprinijelo usuglašavanju različitih interesa putem stalnih kontakata između svih interesnih grupa uključujući i sektor zaštite prirode i šumarstva, te osiguralo željeni nivo transparentnosti.
- U cilju kreiranja adekvatnog zakonskog okvira za poticanje međusektorske saradnje, neophodno je predložiti i određene mjere za unaprijeđenje i međusobnu harmonizaciju sektorske legislative koja se odnosi na zaštitu prirode i šumarstvo.
- Imajući u vidu kompleksnost razmatrane problematike, kao i ograničenja koja proizilaze iz skromnih institucionalnih i kadrovskih kapaciteta za upravljanje ovim područjima neophodno bi bilo organizirati konzistentan set odgovarajućih edukativnih programa i treninga za sve ključne aktere i ostale interesne grupe.

Jedna od slabosti NATURA 2000 mreže odnosi se na nedostatak njenog priznanja od strane javnosti i javne administracije. Javno priznanje i angažovanje zainteresovanih strana je od velikog značaja za uspjeh upravljanja prirodnim vrijednostima očuvanja kao što su HCVF i NATURA 2000, uz pristup "odozdo prema gore", doprinoseći povezivanju lokalnog stanovništva sa vrijednostima na područjima u kojima žive i rade. Dakle, određivanje HCVF u šumskim staništima NATURA 2000 ima svoje brojne prednosti, a jedna od njih je i institucionalna i pravna zaštita potencijalnih NATURA 2000 staništa, jer je većina ovih područja locirana u šumama kojima gospodare javna preduzeća šumarstva. Međutim ne postoji jedinstvena okvirna politika/strategija o usaglašavanju između šuma visoke konzervacione vrijednosti i NATURA 2000 koncepata. Tokom posljednjih nekoliko godina, osim inicijativa koje su preduzete, ne postoji politički i strateški okvir za integrisano upravljanje ovim konceptima. Saradnja između sektora zaštite prirode i šumarstva je uslovno rečeno slaba, te ne postoji georeferencirana baza podataka o šumama visoke zaštitne vrijednosti koje se preklapaju ili su uključene u NATURA 2000 područja. Imajući u vidu kriterije za odabir NATURA 2000 staništa i HCVF, i njihove preklapajuće tačke, kao i sličnosti u mjerama gospodarenja, može se zaključiti da su ovi koncepti u određenoj mjeri kompatibilni u smislu korištenja. Oni se mogu povezati na takav način da poboljšavaju ili naglašavaju kvalitet zaštite jedni drugih, a ne da se međusobno zamijene ili suprotstave. Međutim, koncept HCVF je mnogo širi od NATURA 2000 u smislu definisanja visokih zaštitnih vrijednosti i geografskog područja od značaja, što olakšava integraciju NATURA 2000 staništa u njega. Cilj NATURA 2000 je da osigura dugoročno preživljavanje najvrijednijih i najugroženijih vrsta i staništa u Europi, navedenih u Direktivi o pticama i Direktivi o staništima, što je čini usaglašenom sa kategorijom HCVF 1 (diverzitet vrsta) i HCVF 3 (ekosistemi i staništa). U tom smislu, šumska staništa prirode 2000 mogu se identificirati kao visoka konzervacijska vrijednost unutar koncepta HCVF-a u kategorijama HCVF 1 i HCVF 3. U tom smislu, NATURA 2000 šumska staništa se mogu identifikovati kao visoka zaštitna vrijednost unutar koncepta HCVF-a u kategorijama HCVF 1 i HCVF 3.

U skladu sa tim, rezultati do kojih se došlo u ovoj Studiji omogućavaju formulisanje sljedećih preporuka adresiranih na organizacije koje upravljaju i gospodare ovim područjima:

- Uspostaviti saradnju između sektora zaštite prirode i sektora šumarstva kako bi se integrisali ciljevi i upravljanje NATURA 2000 mreže sa šumama visoke zaštitne vrijednosti.

- Podsticati uključenje ključnih lokalnih aktera i zainteresovanih strana u pripremi i implementaciji strategija održivog zajedničkog upravljanja HCVF područjima i NATURA 2000 staništa. Inicijative bi trebale da podstiču aktivno učešće lokalne zajednice i svih pogođenih i zainteresovanih grupa.
- Podsticati interdisciplinarna istraživanja u cilju integraciju HCVF i NATURA 2000, te povećati kompetencije kroz edukacije i izgradnje kapaciteta. Javna preduzeća koja gospodare ovim područjima bi trebale kreirati georeferenciranu bazu podataka NATURA 2000 staništa unutar šuma visoke zaštitne vrijednosti. Pored toga bi trebali primijeniti integrisano upravljanje područjima NATURA 2000 i HCVF, i stvoriti modele za praćenje i ocjenu mjera gospodarenja. U implementaciji ovih procesa, oni trebaju uključiti ključne lokalne aktere, lokalnu zajednicu i druge zainteresirane strane u pripremi i provođenju strategija održivog ko-gospodarenja HCVF, NATURA 2000 i drugih šumskih područja. Trebale bi se organizovati edukacije i programi izgradnje kapaciteta, kako bi se popunile praznine u informacijama i povećali kapaciteti za planiranje i gospodarenje.
- Osnovni način upravljanja područjima od posebnog značaja kao što su NATURA 2000 i HCVF je donošenje plana upravljanja i gospodarenja u saradnji s lokalnim interesnim grupama. Njime se utvrđuju potrebne mjere i aktivnosti za očuvanje ciljnih vrijednosti, bilo da se radi o vrstama i stanišnim tipovima, kao i ekološke cjelovitosti toga područja. Pri tome je nužno uzeti u obzir lokalne društveno-ekonomske, kulturne i druge faktore i specifičnosti. Stoga bi ključni akteri trebali zagovarati integrisano planiranje, izradom posebnih smjernice i alata za identifikovanje sinergija koja bi se mogla koristiti za integraciju NATURA 2000 i HCVF u prostorno-plansku dokumentaciju. Uopšteno, ne postoje smjernice niti najbolje prakse o tome kako usaglasiti HCVF i NATURA 2000. Međutim definisanje NATURA 2000 kao jedne od HCVF vrijednosti i utvrđivanje najboljih praksi za integrirano upravljanje NATURA 2000 unutar HCVF će olakšati javnim poduzećima za gospodarenje šumama i drugim zainteresiranim stranama da prepoznaju i

Gledano sa političko-administrativnog aspekta, planine Vranica i šumskoprivredno područje Fojničko pokrivaju teritoriju nekoliko opština u SBK/KSB, a obzirom na administrativne granice, identifikovana NATURA 2000 staništa i HCVF se preklapaju samo u opštini Fojnica. Obzirom na prethodno navedeno, u analizu su uzete šume visoke zaštitne vrijednosti identificirane kao HCVF 1a Spomenik prirode "Prokoško jezero", HCVF 1a Stanište klekovine bora (*Pinus mugo*), HCVF 1a Stanište zelene johe i tise (*Alnus viridis* i *Taxus baccata*), HCVF 1a Sjemenske sastojine bukve i jele, HCVF 1a Pojas šuma nacionalnog spomenika "Kozograd", HCVF 1b Stanište velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus* L.), HCVF 4a Izvorište "Bježanija", HCVF 4b Pojas šuma važnih za kontrolu erozije, HCVF 6 Stari grad "Kašteli". Najzastupljenija NATURA 2000 šumska staništa na šumskoprivrednom području Fojničko su 9110-Acidofilne bukove šume, 91K0-Ilirske bukove šume sveze *Aremonio-Fagion*, 9410-Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa, 6210-Suhi kontinentalni travnjaci na krečnjaku, 4070-Klekovina bora krivulja. Stanišni tip 9410-Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa važno kao stanište ugrožena vrste veliki tetrijeb (*Tetrao urogallus* L.) se prostorno preklapa sa identifikovanom HCVF 1a Stanište velikog tetrijeba (*Tetrao urogallus* L.). Također, stanište tipa 4070-Klekovina bora krivulja se prostorno preklapa sa identifikovanom HCVF 1a Stanište klekovine bora (*Pinus mugo*). Međutim, najveće područje koje se prostorno preklapa pripada identifikiranom HCVF 1a Spomenik prirode "Prokoško jezero", koji se odlikuje bogatstvom biološkog diverziteta, te stoga uključuje stanišne tipove 9110-Acidofilne bukove šume i 91K0- Ilirske bukove šume sveze *Aremonio-Fagion*. Izdvojena HCVF i identificirana NATURA 2000 šumska staništa na području planine Vranica su donekle usaglašeni kada su u pitanju mjere gospodarenja, međutim mjere propisane HCVF Elaboratima

su konkretnije i strožije u korist zaštite prirode. Imajući u vidu definiciju načela predostrožnosti, za isto područje koje se istovremeno štiti po principima HCVF i NATURA 2000, potrebno je primijeniti one mjere gospodarenja koje su strože i usmjerenije ka očuvanju pronađenih vrijednosti. U tom smislu, ograničenja radova u šumarstvu u cilju zaštite velikog tetrijeba, staništa klekovine bora, staništa acidofilne bukove šume i ilirske bukove šume sveze *Aremonio-Fagion* na području Spomenika prirode "Prokoško jezero" bi trebalo primijeniti u skladu sa onim propisanim HCVF Elaboratima.

Primjer i replikacija ovog slučaja na području planine Vranica može pružiti najbolju praksu integriranog plana upravljanja NATURA 2000 staništima i šumama visoke zaštitne vrijednosti. Integracija izvanrednih univerzalnih vrijednosti može biti vrlo efikasna i može pružiti koristi i za izdvojena NATURA 2000 staništa i za šume visoke zaštitne vrijednosti.

Posmatrano kroz prizmu međusektorske saradnje, rezultati do kojih se došlo u ovom projektu mogu predstavljati korisnu osnovu za utvrđivanje smjernica za definisanje konzistentne politike upravljanja područjima na kojima se preklapaju zaštićena područja koja proizilaze iz različitih instrumenata šumarske politike. Neophodno je naglasiti da je za uspostavljanje i razvoj međusektorske saradnje potrebna politička volja ključnih aktera, koja mora biti praćena odgovarajućim institucionalnim rješenjima, harmonizacijom i unaprijeđenjem legislative i donošenjem prostorno-planske dokumentacije. Konačno, treba naglasiti da ne postoji univerzalni model međusektorske saradnje, niti načina usaglašavanja koncepta NATURA 2000 sa HCVF, te da trebaju u potpunosti biti uvažene specifičnosti konkretnog područja i izraženi zahtjevi svih interesnih grupa.

7. LITERATURA

1. "Službene novine Federacije BiH", broj 43/11: Uredba o programu NATURA 2000 – zaštićena područja u Europi, 18.07.2011
2. Brown, E., M.J.M. Senior., 2014: Common guidance for the Management & Monitoring of High Conservation Values, HCV Resource Network
3. Brown, E., N. Dudley, A. Lindhe, D.R. Muhtaman, C. Stewart, T. Synnott (eds.), 2013: Common guidance for the identification of High Conservation Values, HCV Resource Network
4. Council Directive 92/43/EEC: Directive on the conservation of NATURAL habitats and of wild fauna and flora, Official Journal of the European Communities No L 206/7
5. European Comission (a): NATURA 2000, dostupno na http://ec.europa.eu/environment/nature/NATURA2000/index_en.htm, datum pristupanja 20.06.2018.
6. European Comission (b): NATURA 2000 sites designation, dostupno na http://ec.europa.eu/environment/nature/NATURA2000/sites/index_en.htm, datum pristupanja 20.06.2018.
7. Federalno ministarstvo zaštite okoliša i turizma, 2014a : Smjernice za pripremu Planova upravljanja za NATURA 2000 područja u Bosni i Hercegovini, Podrška provođenju Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015), dostupno na <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/41/ekoloscaronka-mrea-NATURA-2000>, datum pristupanja 19.06.2018.
8. Federalno ministarstvo zaštite okoliša i turizma, 2014b: Indikativni plan upravljanja potencijalnim NATURA 2000 područjem Vranica, Podrška provođenju Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015), dostupno na <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/41/ekoloscaronka-mrea-NATURA-2000>, datum pristupanja 19.06.2018.
9. FSC 2015: Principles and Criteria for Forest Stewardship, FSC-STD-01-001 V5-2 EN
10. Ioras, F., Dautbašić, M., Maunaga, R. 2008: Šume visoke zaštitne vrijednosti u BiH –Vodič, Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Sarajevo
11. Marić B., 2013: Međusektorska saradnja u upravljanju zaštićenim područjima u Federaciji Bosne i Hercegovine – Studij slučaja Nacionalni park Una. magistarski rad
12. Mersudin Avdibegović, M., Brajić, A., Marić, B., Bećirović, Dž., 2017: Šume visoke zaštitne vrijednosti u Bosni i Hercegovini, Vodič za izdvajanje, gospodarenje i monitoring, WWF Adria
13. Milanović, Đ., Brujić, J., Đug, S., Muratović, E., Lukić Bilela, L., 2015: Vodič kroz tipove staništa BiH prema Direktivi o staništima EU, Podrška provođenju Direktive o pticama i Direktive o staništima u Bosni i Hercegovini (2012-2015), Prospect C&S s.a.
14. ŠPD "Srednjobosanske šume" d.o.o. Donji Vakuf, 2016: Visoko zaštitne vrijednosti (HCV), zaštićena područja i reprezentativne površine na Šumskogospodarskom području "Fojničko", Elaborat

Prilog 1

UPITNIK ZA IDENTIFIKACIJU KLJUČNIH AKTERA I NJIHOVIH STAVOVA U VEZI USAGLAŠAVANJA NATURA 2000 STANIŠTA SA ŠUMAMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA PODRUČJU PLANINE VRANICA

Opšte informacije: Cilj istraživanja je identifikacija ključnih aktera, njihovih stavova, te njihove uključenosti u proces identifikacije potencijalnih NATURA 2000 staništa i šuma visoke zaštitne vrijednosti na području planine Vranica. Ovo istraživanje je dio projekta "Usaglašavanje staništa NATURA 2000 sa potencijalnim šumama visoke zaštitne vrijednosti (HCVF) na području planine Vranica", kojeg sufinansira Fond za zaštitu okoliša FBiH i provodi Šumarski fakultet Univerziteta u Sarajevu. Odgovori ispitanika će biti korišteni isključivo u naučno-istraživačke svrhe uz poštivanje anonimnosti ispitanika.

Osnovne informacije o Naturi 2000: Natura 2000 je ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije. Njezin cilj je očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje više od hiljadu ugroženih i rijetkih vrsta, te 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova. Trenutno je u ovu ekološku mrežu uključeno 27.500 područja, koja zauzimaju 20% teritorija EU, što je čini najvećim sistemom zaštićenih područja u svijetu. Natura 2000 temelji se na EU zakonodavstvu i to Direktivi o staništima i Direktivi o pticama, a područja se biraju naučnim metodama. Kod upravljanja tim područjima u obzir uzimaju interesi i dobrobit ljudi koji u njima žive.

Osnovne informacije o HCVF: Šume visoke zaštitne vrijednosti (HCVF), kao koncept zaštite prirode, potiče iz procesa FSC certificiranja šuma. FSC ukazuje na najbolje prakse gospodarenja šumama i osnovne elemente ekološki prihvatljivog, društveno korisnog i ekonomski održivog gospodarenja šumama. Šumske površine se mogu definirati kao šume visoke zaštitne vrijednosti kada imaju najmanje jednu od šest HCVF kategorija, te kada se identificirane vrijednosti smatraju od izuzetnog značaja ili kritične važnosti. U zavisnosti od glavnih atributa (očuvanje biodiverziteta, sociološko-kulturološke i ekološke uloge), kategorije HCVF mogu biti:

HCVF 1. Diverzitet vrsta – Šumske površine koje sadrže koncentraciju biološkog diverziteta, uključujući endemične, rijetke i ugrožene vrste koje su značajne na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou.

HCVF 2. Ekosistemi na nivou pejzaža i mozaici – Netaknuti šumski pejzaži i veliki ekosistemi na nivou pejzaža i mozaici ekosistema koji su značajni na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou i koji sadrže održive populacije velike većine vrsta koje se javljaju u prirodnim uzorcima distribucije i obilnosti.

HCVF 3. Ekosistemi i staništa - Šumska područja koja sadrže rijetke i ugrožene ekosisteme, staništa ili refugijume.

HCVF 4. Kritične usluge ekosistema - Šumska područja koja pružaju osnovne usluge ekosistema u kritičnim situacijama, uključujući zaštitu vodnih slivova i kontrolu erozije ranjivih zemljišta i padina.

HCVF 5. Potrebe lokalne zajednice - Šumska područja i resursi od značaja za zadovoljavanje osnovnih potreba lokalnih zajednica (sredstva za život, zdravlje, prehrana, voda itd.) identificiranih kroz saradnju sa lokalnim zajednicama.

HCVF 6. Kulturološke vrijednosti - Šumska područja, resursi, staništa i pejzaži od globalnog ili nacionalnog kulturološkog, arheološkog ili historijskog značaja i/ili kritične kulturološke, ekološke, ekonomske ili religijske vrijednosti za kulturu lokalnih zajednica, identificirane kroz saradnju sa lokalnim zajednicama.

UPITNIK BR. _____

Naziv institucije/organizacije _____

Ime i prezime ispitanika _____

Funkcija ispitanika (pozicija/dužnosti) _____

Radno iskustvo (godine) _____

Uloga ispitanika u procesu identifikacije _____

Natura 2000 staništa _____

Uloga ispitanika u procesu identifikacije _____

HCVF područja _____

Datum _____

Mjesto _____

Početak intervju _____

Kraj intervju _____

1

1

UVODNA PITANJA

1. Molimo Vas da na bazi Vašeg iskustva i prethodnih informacija (zaokruživanjem samo jednog od ponuđenih odgovora), ocijenite do koje mjere su principi Natura 2000 i HCVF usaglašeni u navedenim segmentima, te da obrazložite svoju ocjenu.

1.1. Usaglašenost u procesu identifikacije područja (metode identifikacije, izvori informacija)

1	2	3	4	5	
Nisu usaglašeni		...		U potpunosti su usaglašeni	Ne znam
Obrazloženje					

1.2. Usaglašenost u atributima (očuvanje biodiverziteta, sociološko-kulturološke i ekološke uloge) koji se štite izdvajanjem područja od interesa

1	2	3	4	5	
Nisu usaglašeni		...		U potpunosti su usaglašeni	Ne znam
Obrazloženje					

1.3. Usaglašenost u propisanim mjerama gospodarenja (korištenja i upravljanja)

1	2	3	4	5	
Nisu usaglašeni		...		U potpunosti su usaglašeni	Ne znam
Obrazloženje					

1.4. Usaglašenost u vezi upravljačke nadležnosti nad područjem (jedna organizacija/više organizacija)

1	2	3	4	5	
Nisu usaglašeni		...		U potpunosti su usaglašeni	Ne znam
Obrazloženje					

1.5. Ostalo, a da nije navedeno, navesti u kojem dijelu _____

1	2	3	4	5	
Nisu usaglašeni		...		U potpunosti su usaglašeni	Ne znam
Obrazloženje					

2. Smatrate li da usaglašenost HCVF i NATURA 2000 područja može doprinijeti održavanju odnosno poboljšanju identificiranih atributa? Molimo Vas da date obrazloženje na Vaš odgovor.

1. Da

2. Ne

Obrazloženje: _____

PODRUČJE PLANINCE VRANICE

3. Da li ste upoznati sa realizovanim projektom identifikacije potencijalnih NATURA 2000 područja u BiH? Ako da, na koji način ste upoznati?

4. Da li ste upoznati sa procesom izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF) na području planine Vranica? Ako da, na koji način ste upoznati?

5. Da li znate koje institucije imaju upravljačke nadležnosti nad planinom Vranicom, koja je identificirana kao jedno od 122 potencijalna NATURA 2000 područja u BiH?

6. Možete li identificirati 5 ključnih aktera kada je u pitanju upravljanje područjem planine Vranica i ocijeniti njihovu moć i interes na skali 1 – nemaju moć/interes... 5 – najveća moć/interes.

Natura 2000	Moć	Interes
1 – nema, 2 – mali, 3 – srednji, 4 – veći, 5 - najveći		
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
HCVF	Moć	Interes
1 – nema, 2 – mali, 3 – srednji, 4 – veći, 5 - najveći		
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

7. Da li postoji i koji je konkretno interes Vaše organizacije kada govorimo o upravljanju područjem planine Vranice?

MEĐUSEKTORSKA SARADNJA

8. Podržavate li međusektorsku saradnju kao princip u identifikaciji i upravljanju NATURA 2000 staništa i šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF) na planini Vranica?

9. Da li je u procesu identifikacije NATURA 2000 područja Vranice bilo dovoljno međusektorske saradnje?

10. Da li je u procesu izdvajanja HCVF na području planine Vranice bilo dovoljno međusektorske saradnje?

11. Molimo Vas da predložite tri aktivnosti u cilju unapređenja upravljanja NATURA 2000 staništima na području planine Vranica i date obrazloženje?

1.

2.

3.

12. Molimo Vas da predložite tri aktivnosti u cilju unapređenja upravljanja HCVF na području planine Vranica i date obrazloženje?

1.

2.

3.

13. Molimo Vas da identifikirate organizacije/osobe koje su bile uključene u proces identifikacije NATURA 2000 staništa i/ili u proces izdvajanja HCVF na području planine Vranica, a sa kojima bi mogli razgovarati na ovu temu?

-
-
-
-
-
-

Dodatni komentari:

Hvala Vam na izdvojenom vremenu!